

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
*Republic
of Croatia
Ministry
of Culture*

verzija od 20. siječnja 2015.

**Radni materijali za raspravu o
medijskoj politici Republike Hrvatske 2015 – 2020**

Prvi dio

Nacionalni izvještaj o medijima

Radni materijal 1

Rad u medijima

Na redakcijskom frontu.....	3
Više pritisaka i rada, manje vremena za istraživanje	4
Pogubna praksa prikrivenog zapošljavanja	7
Broj novinarki i novinara u Hrvatskoj.....	12
Strukturne promjene u novinarstvu	28
Povećano radno opterećenje za manju plaću	36
Gubitak specijalizacije za temu	40
Rast pritisaka vlasnika medija.....	42
Novinarska etika kao zadnja linija obrane?.....	45
Produžena ruka vlasnika.....	54

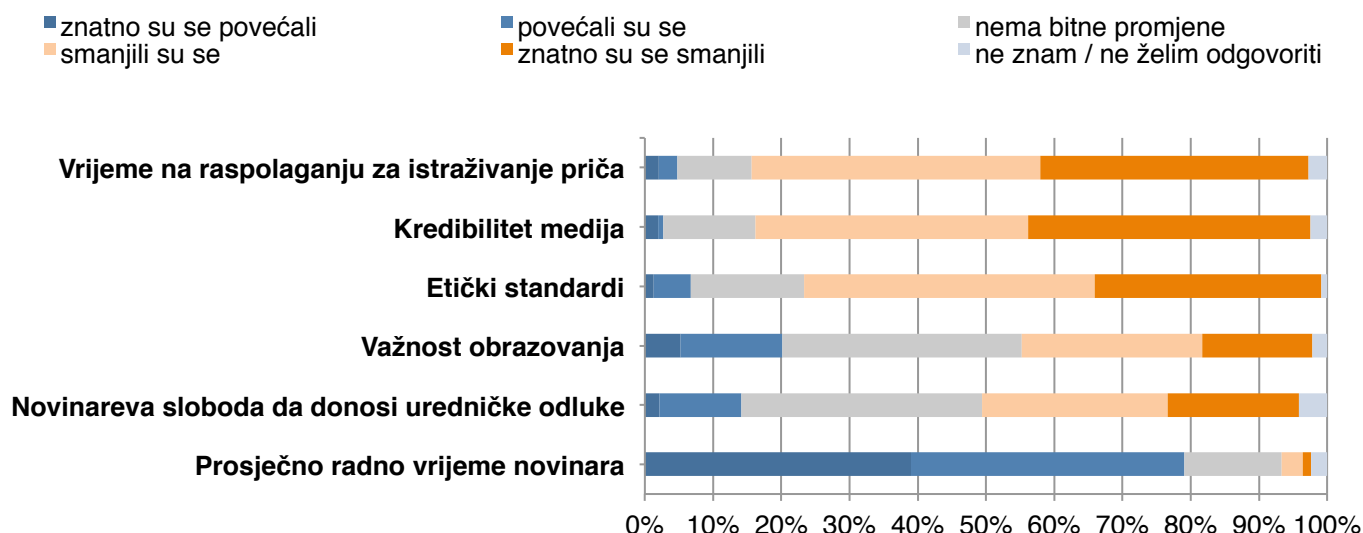
Na redakcijskom frontu

Protekla dva desetljeća medijskog iskustva jasno pokazuju kako se estradnim licima posvećuje kudikamo više stranica i minuta, nego pitanjima koja značajno utječu na svakodnevne egzistencije građana. Svi koji imaju barem malo uvida u redakcijske prakse komercijalnih medija znaju kako se teme koje predlažu sami novinari “stopiraju”, naslovnice fabriciraju, a novinarske pozicije uredničkim intervencijama izvrću do neprepoznatljivosti. Novinarske specijalizacije, a s njima i cijele rubrike ili emisije nestaju, dok nesigurno i sve slabije plaćeno zaposlenje sve više ovisi o snalažljivosti u preskakanju s teme na temu, pretrazi interneta i sposobnosti prilagodbe uredničkoj objavi volje vlasnika. Svi znamo kako se novinarski prikaz “puni” izjavama dežurne “struke” i citatima zainteresiranih strana u aktualnim sukobima, zamjenjujući informirane novinarske uvide nekom vrstom stenograma općeprihvaćene političke frazeologije. Pritom je restrukturiranje novinarskog priloga o unutrašnjoj politici – koje se proteklih desetljeća odvijalo pod geslom “izbacimo političare iz redakcije” – došlo do razine da on ne može proći bez izjava političara i lobista, koji tako preuzimaju ulogu nekadašnjeg stalno zaposlenog, informiranog i specijaliziranog novinara kao izvjestitelja i komentatora političke zbilje. Situirana i, kako se to danas obično kaže, medijski pismena manjina možda i može odmahnuti kratkoročno “zbogom” svemu tome, uvjeravajući se da je kvaliteta hrvatskih medija srednje struje u osnovi ne zanima, sve dok, zahvaljujući internetu, može čitati *The Guardian* ili *The Economist*. Međutim, što s informiranošću i obrazovanjem većine? Iako ne dijele virtualni prostor elita, onaj stvarni prostor života i rada sasvim sigurno oblikuju i ljudi koji u tramvajima prelistavaju dnevne novine. Napokon, što o svemu tome kažu oni koji ih pišu, pokušavajući se s općom marginalizacijom zanimanja nositi ponekad i po cijenu vlastite marginalizacije u redakciji? Oni koje restrukturiranje medija najizravnije pogađa, a svoje zaposlenje ili status na burzi rezervne radne snage ne mogu tako lako zamijeniti *jobom* u *Guardianu* ili *Economistu*: same novinarke i novinari?

Više pritisaka i rada, manje vremena za istraživanje

Anketno istraživanje stavova hrvatskih novinarki i novinara, koje je za potrebe ovog izvještaja o medijima poduzelo Ministarstvo kulture, pokazuje kako se vrijeme na raspolaganju za novinarsko istraživanje smanjilo. Smatra to preko 42 posto novinara, dok još 39 posto primjećuje da njihovo vrijeme za prikupljanje informacija i pripremu priče *znatno* smanjilo. Istovremeno, najveći broj (47 posto) ispitanika upozorava da je sloboda novinara da donose uredničke odluke opala, zajedno s važnošću obrazovanja (43 posto), standardima strukovne etike (76 posto), tako da pad kredibiliteta medija (koji primjećuje također 76 posto ispitanika) i nije toliko iznenađujući.¹

Što kažu novinari: koliko su pojedini aspekti novinarstva promijenili u zadnjih pet godina?

Izvor: Ministarstvo kulture (2014) *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*

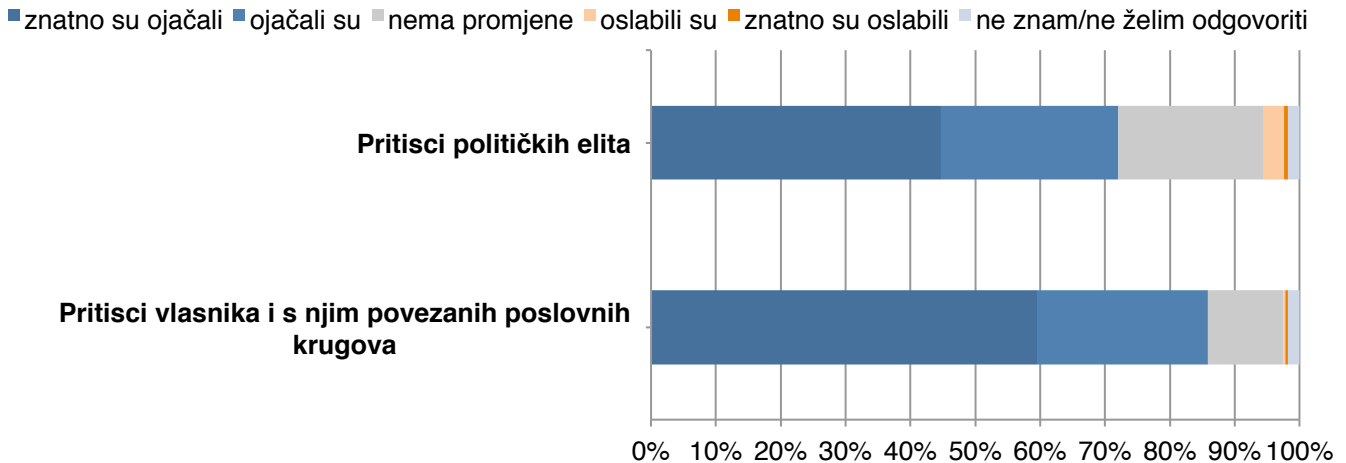
Jedan od nalaza istraživanja koji privlače posebnu pažnju je upozorenje hrvatskih novinarki i novinara da su, u posljednjih pet godina, pritisci vlasnika i s

¹ U mjeri koliko je za vjerovati anketama, medijima polovično vjeruju i građani. Prema anketi o povjerenju u neke profesije/institucije, koje provodi agencija GfK Croatia, na ljestvici od 1 ("uopće nemam povjerenja") do 7 ("u potpunosti vjerujem"), hrvatski mediji dobivaju prosječnu ocjenu 3,3, s tendencijom pada: "Medijima u Hrvatskoj vjeruje svaki peti građanin (21%), dok ih više od polovice (54%) nema povjerenja u medije. Viši stupanj povjerenja u medije pokazuju, na primjer, ispitanici u Njemačkoj i Brazilu – po 45%, Poljskoj 44%, Francuskoj i Japanu po 33%, V. Britaniji i Italiji po 26%", kaže objava za medije spomenute agencije (http://www.gfk.com/gfkcroatia/htdocs/public_relations/press/press_articles/009409/index.hr.html, pristupljeno 16. prosinca 2013.). "Najviše povjerenja u medije imaju stanovnici Like (3,9) i Istre (3,7), a najmanje oni iz glavnog grada Hrvatske (3,1)", prenosi Banka.hr, <http://www.banka.hr/gfk-povjerenje-u-institucije-u-hrvatskoj/print>, pristupljeno 16. prosinca 2013.

njim povezanih poslovnih krugova narasli (primjećuje ih 86 posto ispitanika) i više od pritisaka političkih elita (72 posto), na kakve je novinarska profesija tradicionalno osjetljiva.²

Odakle dolazi veći pritisak na novinarstvo: iz sfere tržišta ili politike?

Koliko su sljedeći pritisci ojačali ili oslabili unazad pet godina:

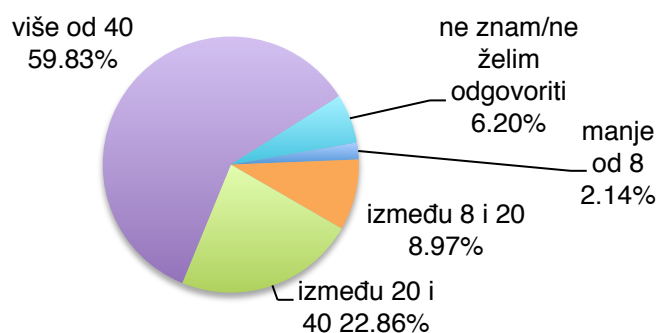

Izvor: Ministarstvo kulture (2014) *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*

Istodobno, prosječno radno vrijeme je poraslo za 79 posto novinarki i novinara. Prekovremeni rad je više pravilo, nego izuzetak: više od 40 sati tjedno radi 60 posto novinara, dok ih je samo 11 posto za to plaćeno.

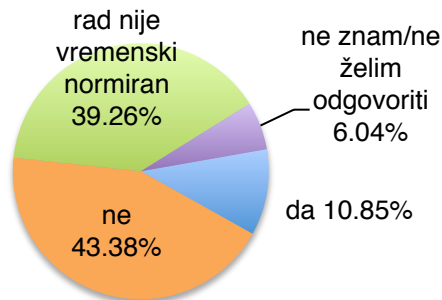
Koliko sati tjedno ste u prosjeku efektivno radili, odnosno radite?

Izvor: Ministarstvo kulture (2014) *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*

² Anketa koju je 2003. godine proveo Sindikat novinara utvrdila je kako tada 37 posto hrvatskih novinara bilježi mali ili nikakav utjecaj vlasnika medija na svoj rad (Boljkovac-Borković 2007).

Ukoliko je vaš rad u primarnoj redakciji vremenski normiran, jesu li vam prekovremeni sati plaćeni?
Izvor: Ministarstvo kulture (2014) *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*

Situacija je najdrastičnija u tiskanim medijima, posebno u preostalim dvanaest dnevnih novina, odreda u privatnom vlasništvu, gdje se udio prekovremenog rada penje na 68 posto. "Položaj novinara unutar redakcije, homogenost redakcija, a time i mogućnost zajedničke novinarske akcije u obrani radno-pravnih i profesionalnih interesa onemogućeni su uvođenjem takozvanih RPO-ugovora", referirala se za Izvještaj o medijima novinarka Slavica Lukić na praksu pretvaranja ugovora o radu u autorske angažmane koji se u svakom trenutku mogu raskinuti, bez ikakvih prava poput otpremnine i otkaznog roka. "Pozicija novinara dodatno je oslabljena gospodarskom krizom, otkazima, rezanjem plaća, jednostranim kršenjima i raskidima kolektivnih ugovora u medijima. Gospodarska kriza je često korištena i kao izgovor za srozavanje novinarskih materijalnih i radnih prava. Otpušteni suiskusni novinari, a na njihova mjesta, kroz RPO-ugovore, angažirani manjeiskusni i jeftiniji. Novinari i skupine novinara koji su ustali u zaštitu prava iz kolektivnog ugovora doživjeli su odmazdu poslodavaca. Najočitiji primjer je štrajk u Večernjem listu organiziran u ožujku 2011., kad su se novinari usprotivili raskidu kolektivnog ugovora i sklapanju novog koji je srozavao dotadašnju razinu njihovih prava. Pokušaj novinara da poslodavca natjeraju na kolektivno pregovaranje i krajnjim sredstvom, zaustavljanjem izlaska Večernjeg lista, nije uspio, jer je Styria, dok su stalno zaposleni štrajkali, angažirala novinare u RPO-statusu. Nakon sloma štrajka, dijelu novinara koji su organizirali i iznijeli štrajk ponuđene su otpremnine, ili su prebačeni u tjednik Forum koji je nedugo potom ugašen. Štrajk je slomljen uz obilato sudjelovanje države koja je deset dana ignorirala pozive štrajkača da u Večernji list pošalje inspekciju rada i sankcionira protuzakonito korištenje novinara

u statusu RPO-a pa i novinara bez ikakvog ugovora. Nakon deset dana štrajka, inspekcija rada došla je u Večernji list, ali inspektori nisu razgovarali sa štrajkašima koji su ih uporno pozivali već samo s upravom i onima koje im je uprava pripremila. Nakon toga inspektori rada u nalazu su konstatirali da u Večernjem listu nema kršenja Zakona o radu. Zakonodavna i izvršna vlast pred čijim očima se višednevno slamanje štrajka novinara Večernjeg lista odvijalo ostale su na to potpuno nijeme, a inspekcija rada je zaštitila interese poslodavca. Izdanja EPH o štrajku novinara Večernjeg lista nisu objavila ni retka, a egzodus novinara, organizatora i sudionika štrajka Večernjeg lista imao je zastrašujući učinak na novinare u ostalim redakcijama.”³ Tako, u osnovnim crtama, dugotrajna i ogromna kriza hrvatskih medija izgleda s redakcijskog fronta.

Pogubna praksa prikrivenog zapošljavanja

Izuzememo li raširen dojam da je privatizacija medija u Hrvatskoj – iako dugotrajno prizivana kao univerzalna terapija – za novinarstvo stvorila više problema, poput spomenutog fenomena “RPO-izacije”, nego što ih je mogla riješiti, o stvarnom stanju novinarske profesije malo toga se pouzdano zna. Ta famozna kratica, s pravom identificirana kao jedan od gorućih problema, označava Registar poreznih obveznika koji vodi Ministarstvo financija, a novinari upisani u njega radni odnos reguliran ugovorom o radu često su, s više ili manje informacija i htijenja, zamijenili suradnjom putem ugovora o (autorskom) djelu. U praksi im se, naoko, malo toga promijenilo: nastavili su dolaziti za svoj stol u redakciji i raditi isti posao, u zadanom (iako sve duljem) radnom vremenu, jedino što su umjesto (neto) plaće započeli primati (bruto) honorar, a poreze i doprinose samostalno uplaćivati prema uputama vlastitog knjigovodstva. Isprva je takav aranžman mogao ići na ruku i samim novinarima: kupovina kompjutera, račun za taksi ili čak *leasing* automobila legitimno su umanjivali poreznu osnovicu, tako da su se nešto manje uplate u državni proračun i fondove zdravstvenog i mirovinskog osiguranja odražavale povećanim kapacitetom osobne potrošnje. Novinari su tako postali neka vrsta privatnih poduzetnika. Priključak vladajućoj paradigmi, međutim, nije im donio ništa do samoekspoatacije povrh povećanih pritisaka u (slabo prikrivenom) radnom

---

³ Slavica Lukić u pismu redakciji Izvještaja od 7. svibnja 2014. godine.

odnosu. Pritom se ubrzo ispostavilo da novinarke i novinari u RPO-u smanjenje plaće ili otkaz mogu dobiti – a mnogi su ga i dobili – u bilo kojem trenutku, bez obrazloženja, bez otkaznog roka i bez otpremnine. “[V]eć desetljećima postoji običaj”, piše autor istraživanja objavljenog na internetskoj stranici Lupiga.com, “da se mladi novinari po dolasku u novinsku redakciju umjesto zakonom propisanog zapošljavanja na probni rok od maksimalno šest mjeseci angažiraju kao ‘honorarci’, to jest lažni vanjski suradnici, a u stvari djelatnici po svemu izjednačeni s kolegama zaposlenima putem ugovora o radu, ali lišeni svih prava iz Zakona o radu. Dakako da bi umjesto šest mjeseci takav oblik zapošljavanja često običavao trajati godinama, a nerijetki su novinari kao honorarci dočekali i preko desetljeća rada u istoj redakciji.”⁴ Novinar Branimir Zekić na istoj je internetskoj stranici svoje iskustvo opisao ovako: “Kad honorarac u novinama ostane bez posla, ostaje uglavnom bez ičega. Dogodilo se to usred godišnjeg odmora, početkom vrućeg kolovoza, kad mi je na kućnu adresu stigla kuverta s logotipom Novog lista. Crne slutnje, škare i pun pogodak: postao sam još jedno zabrinuto lice sa zavoda za zapošljavanje. Šušalo se zadnjih mjeseci o racionalizaciji troškova, preustroju i sličnim ublaženicama za nogiranje iz redakcije, ali bilo je neke romantične nade da me otkaz neće zaskočiti baš poslije obilate marende ili prije odlaska na plažu. Nakon gotovo šest godina honorarčenja, u koje su ušla nebrojena vikend dežurstva, koordiniranje rubrike, pritvoreništvo zbog Varšavske i želje da se matičnoj redakciji donese što bolja priča, sve je stalo u dvije suhoparne rečenice, više nalik na e-mail ‘forvardušu’ nego poštteni poslovni rastanak. ‘Bilo nam je zadovoljstvo surađivati s vama, ali prisiljeni smo otkazati suradnju. Mnogo sreće u budućem radu...’⁵” Budući da Zakon o radu jasno onemogućava zloupotrebu honorarnog zaposlenja,⁶ neki novinari su, poput Branimira Zekića, Morane

---

4 Miroslav Zec (2. studenog 2011) *Novinari u raljama RPO-a*, <http://www.lupiga.com/vijesti/istrazivanje-novinari-u-raljama-rpo-a>, pristupljeno 19. studenog 2012.

5 Branimir Zekić (1. svibnja 2011) *Kad šest godina crnčenja stane u dvije suhoparne rečenice*, <http://www.lupiga.com/vijesti/nalicje-profesije-kad-sest-godina-crnčenja-stane-u-dvije-suhoparne-rečenice>, pristupljeno 19. studenog 2012.

6 “Ako poslodavac s radnikom sklopi ugovor za obavljanje posla, koji s obzirom na narav i vrstu rada te ovlasti poslodavca, ima obilježja posla za koji se zasniva radni odnos, smatra se da je s radnikom sklopio ugovor o radu, osim ako poslodavac ne dokaže suprotno” (Zakon o radu, Narodne novine 93/2014, čl. 10: 2). Radi se naprosto o tome da poslovi u redakciji - za razliku od *freelancerske* objave teksta tu i tamo - nedvojbeno imaju “obilježja posla za koji se zasniva radni odnos”: radne obaveze po nalogu poslodavca, određeno radno vrijeme i naknadu, kao i nemogućnost rada za drugog poslodavca.

Panjko i Nataše Škaričić, umjesto sreće, potražili zaštitu suda. Unatoč presudama u korist novinara, uslijedile su žalbe poslodavaca, kontrapresude, kao i zahtjevi da se rad u medijima izuzme iz Zakona o radu, kako porezni inspektori vlasnicima medija ne bi ispisivali kazne za praksu koja je državu zakinula za nekih, prema procjeni Antona Filića, predsjednika Sindikata novinara Hrvatske, dvadesetak milijuna kuna poreza, prireza i doprinosa godišnje.⁷ Naravno, ne samo da se generalizacijom ovog režima zapošljavanja krši Zakon o radu, a novinari stimuliraju da, “u ovisnosti od vlastite knjigovodstvene domišljatosti”⁸, umanjuju i svoje buduće mirovine, nego poslodavci sve isplate autorima u RPO-u knjiže kao bilo koji trošak poslovanja, umjesto da ih iskazuju kao troškove rada, tako da je – prema aktualnim statistikama Fine i Državnog zavoda za statistiku – nemoguće pouzdano utvrditi stvarni opseg takve prakse. “Od siječnja 2005. godine propisano je da slobodni novinari mogu birati hoće li uplaćivati doprinose u dotadašnjoj visini jednakoj kao i za odvjetnike, liječnike i ostale”, kaže predsjednik Društva slobodnih novinara Ivica Grčar, “ili će uplaćivati upola manje, kao i obrtnici. Dio kolega kojima je ostalo malo vremena do mirovine nastavili su uplaćivati iste iznose kao i dotad, a mogućnost plaćanja upola manjih doprinosa iskoristilo je oko 200-tinjak dotadašnjih tzv. vječitih honoraraca. Zbog tih vječitih honoraraca mi smo predložili mogućnost smanjenog iznosa uplate doprinosa, kako bi ti ljudi koji su godinama surađivali u medijima ipak imali mirovinsku i zdravstvenu zaštitu.”⁹ Ta promjena je sasvim sigurno dovela do povećanja broja nestalno zaposlenih novinarki i novinara, no procjene o njihovom broju su se kretale od “preko 500”¹⁰, prema čak “40 do 50 posto slobodnih novinara koji surađuju s nakladnicima vodećih hrvatskih

---

7 Na tribini Hrvatskog novinarskog društva održanoj 28. studenog 2012. u Novinarskom domu u Zagrebu. “(N)adležna porezna tijela istovremeno ne priznaju obavljanje novinarske djelatnosti kod tzv. RPO suradnika kao samostalan rad, već isti tretiraju kao nesamostalan rad. Slijedom toga poslodavcima-nakladnicima neutemeljeno se utvrđuje obveza plaćanja poreza koji su relevantni za radni odnos te osporava pretporez korišten po ulaznim R-2 računima zaprimljen od izvršitelja registriranih u RPO sustavu”, navodi Udruga novinskih izdavača Hrvatske udruge poslodavaca u pismu ministru financija od 25. rujna 2012. godine.

8 Miroslav Zec (5. studenog 2011) *Registar poniznih poslušnika*, Novosti, <http://www.novosti.com/2011/11/registar-poniznih-poslusnika/>, pristupljeno 19. studenog 2012.

9 Miroslav Zec (2. studenog 2011) *Novinari u raljama RPO-a*, <http://www.lupiga.com/vijesti/istrazivanje-novinari-u-raljama-rpo-a>, pristupljeno 19. studenog 2012.

¹⁰ Predsjednik Hrvatskog novinarskog društva Zdenko Duka na tribini održanoj 28. studenog 2012. u Novinarskom domu u Zagrebu.

dnevnih tiskovina”.¹¹ Hrvatsku gospodarsku komoru, koja izdavače tiskovina svake godine anketira o broju prodanih primjeraka i udjelu na tržištu oglašavanja, Zakon o medijima nije zadužio za prikupljanje podataka o strukturi zaposlenih, a kada smo putem Komore napokon uspjeli postaviti i to pitanje, nakladnici na njega nisu bili voljni odgovarati.¹² Vjerojatno je to povezano i s privatizacijom i krizom medija izazvanim promjenama u organizaciji rada i poslovanja, odnosno, kako kažu izdavači, “procesi(ma) restrukturiranja (koji su) rezultirali napuštanjem tradicionalnih modela poslovanja, uvođenjem učinkovitijih organizacijskih struktura te reorganizacijom čitavih proizvodnih procesa od redakcija (koji omogućuju integraciju redakcija i više autonomnog rada izvan ureda) do distribucije.”¹³ Nije rijedak slučaj, naime, da se novinari zaposleni u domaćem medijskom konglomeratu grupiraju u neku vrstu interne novinske agencije, dok se njihovi tekstovi onda koriste u više tiskanih i internetskih izdanja, prema potrebi. Ono što smatramo većim novinskim izdavačem, zapravo je organizirano kao grupacija od dvadesetak povezanih trgovačkih društava, ponekad veoma sličnih imena,¹⁴ među kojima se često osnivaju nova, stara gase, dok se dobar dio radnika i njihovih stečenih prava, prilikom premještanja unutar “učinkovitijih organizacijskih struktura”

---

¹¹ Udruga novinskih izdavača Hrvatske udruge poslodavaca u pismu ministru financija od 25. rujna 2012. godine, gdje precizira također: “U redakcijskim pogonima vodećih hrvatskih dnevnih novina oko 35 posto (kod manjih izdavača) odnosno više od 50 posto stručnjaka angažirano je kroz neki od oblika honorarne suradnje (samostalna djelatnost-RPO, autorski ugovori i sl.); izvor: podaci izdavača dnevnih tiskovina.”

U dodatnom dokumentu, “Pregled stanja novinske i izdavačke djelatnosti u Republici Hrvatskoj”, upućenom predsjedniku Republike 25. travnja 2012., navodi se, među ostalim, i sljedeće: “HUP-Udruga novinskih izdavača već duže vrijeme lobira prema relevantnim predstavnicima i tijelima javne vlasti u cilju donošenja mjera radi uređenja i poboljšanja kvalitete poslovanja na tržištu novinskog izdavaštva te području radnih odnosa. U izdavačkoj industriji (tiskani mediji) neposredno i posredno radi više od 4000 novinara i medijskih djelatnika, a ukupni volumen ove industrije prelazi dvije milijarde kuna na razini godine. Riječ je o specifičnoj industriji koja osim ovih socijalno gospodarskih pokazatelja ima i posebnu društvenu težinu i širu društvenu odgovornost.”

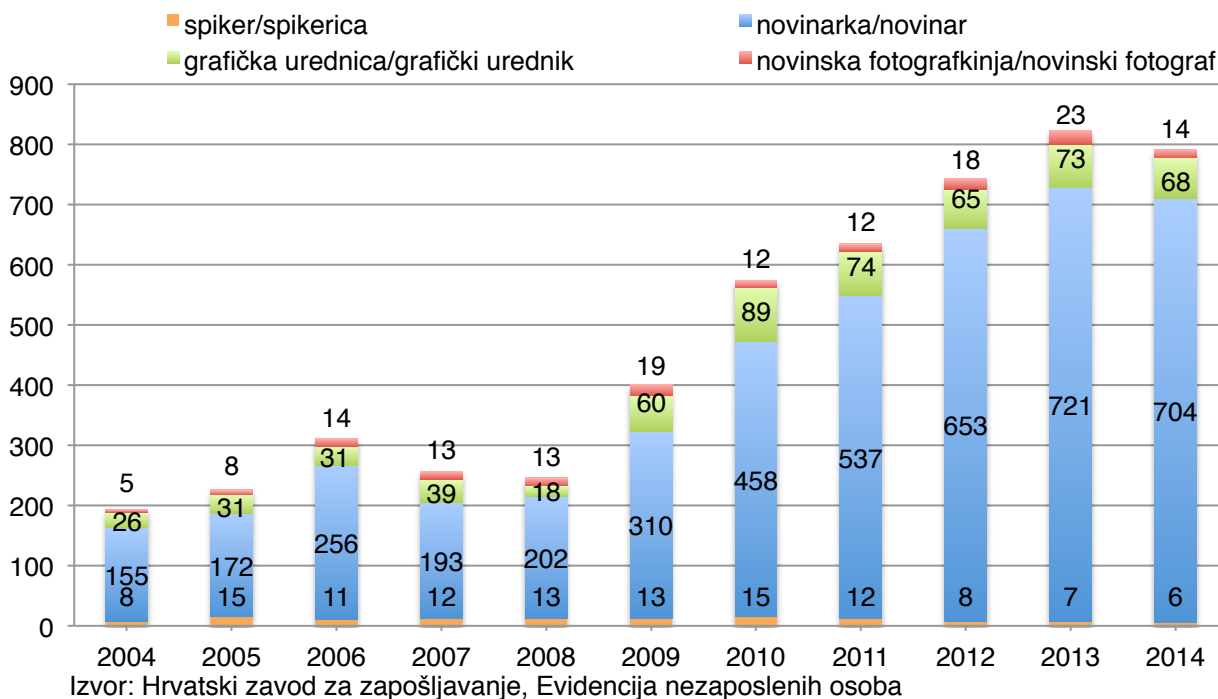
¹² Napokon, Rajku Naprti iz Odjela za papir, tisak i medije Sektora za industriju Hrvatske gospodarske komore je u srpnju 2014. godine pošlo za rukom prikupiti anketne odgovore 628 od 780 kontaktiranih nakladnika tiskanih medija, koji su ustvrdili da u radnom odnosu zapošljavaju 2117 radnika, među kojima 1151 novinara, ostvarujući tijekom 2013. godine još i 4205 povremenih novinarskih vanjskih suradnji.

¹³ Udruga novinskih izdavača Hrvatske udruge poslodavaca u pismu ministru financija od 25. rujna 2012. godine.

¹⁴ Razlike između “starog” i “novog” poduzeća znaju biti samo u interpunkciji, ili zadnja dva-tri slova kratice koja označava oblik trgovačkog društva.

redovito “pogubi”. Tako je Hrvatski zavod za zapošljavanje od u prošlih deset godina zabilježio 5206 ulaska medijskih radnika u evidenciju nezaposlenih.¹⁵

Ulasci medijskih radnika u evidenciju nezaposlenih 2004 - 2013

¹⁵ Evidencija bilježi “osobe u dobi od 15 do 65 godina sposobne ili djelomično sposobne za rad koje nisu u radnom odnosu, aktivno traže posao i raspoložive su za rad te zadovoljavaju sve kriterije iz odredbi Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti”, odnosno ako honorarno ili na drugi način u mjesecu ne zaradi više od prosječne naknade za nezaposlene (1617 kuna u 2012. godini), ili ako nema više od 25 posto udjela u trgovačkom društvu, ako nije član zadruge, student itd. (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti, članak 8, Narodne novine 153/2013.) Prema razlozima ulaska u evidenciju, 948 novinarki i novinara se od 2004. do 2014. u nju upisalo zbog poslovno uvjetovanog otkaza, 121 zbog prestanka rada poslodavca, 1182 zbog isteka ugovora o radu na određeno vrijeme, itd., dok 1556 prije nije bilo u radnom odnosu. Uz pronalazak posla, “razlozi izlaska iz evidencije su: izlaz iz radne snage (umirovljenje, uključanje u redovito školovanje i dr.), odjava s evidencije i nepridržavanje zakonskih odredbi” (<http://statistika.hzz.hr/>, pristupljeno 27. kolovoza 2014.) U srpnju 2014. godine evidentirano je bilo 842 medijska radnika, od kojih uvjerljivo najviše novinarki i novinara (777), a za njima slijede grafičke urednice i urednici (44), fotografkinje i fotografi (14) i spikerice i sikeri (7), dok za druga medijska zanimanja nema podataka.

Broj novinarki i novinara u Hrvatskoj

Zbog “strukturnih promjena” medijske industrije, Godišnji financijski izvještaji poduzetnika koje prikuplja Fina ne predstavljaju pouzdan izvor podataka o poslovanju i radu u medijima, tako da Strukturni pokazatelji poduzeća Državnog zavoda za statistiku o medijima ne govore mnogo. Poznat je samo ukupan broj zaposlenih (naravno, bez “RPO-ovaca”) u odgovarajućim djelatnostima¹⁶: 2012. godine radilo se o oko devet tisuća radnika, a koliki dio njih radi u novinarstvu, dugo je vremena bilo potpunom nepoznanicom. Hrvatsko novinarsko društvo je krajem 2013. godine njegov predsjednik Zdenko Duka ukratko predstavio ovako: “HND ima 2797 članova, od toga 1632 muškarca i 1165 žena. Završen fakultet ili višu školu ima 65 posto članova, 49 je magistara, a prosječna dob članova je 52 godine. Da, Društvo nam je ostarilo... Stalno zaposlenih članova je 1407, *freelancera* 643, umirovljenika 591, pripravnih 20 i 63 pridružena člana, a riječ je o uglednim ljudima koji se novinarstvom bave sporadično. Imamo 40-ak ogranaka, 12 Županijskih vijeća i 11 zborova novinara”.¹⁷ Ista baza medijskih radnika je organizirana i putem druge velike novinarske organizacije, Sindikata novinara Hrvatske, koja se predstavlja ovako: “Sindikat novinara Hrvatske (SNH) osnovan je u svibnju 1990. godine. Glavni mu je zadatak zaštita temeljnih radnih, socijalnih i profesionalnih prava novinara u skladu s Ustavom Republike Hrvatske,

---

¹⁶ “Novi” ili “NKD 2007”, Nacionalna klasifikacija djelatnosti (<http://www.dzs.hr/Hrv/important/Nomen/nkd2007/nkd2007.pdf>), koju koristi i Eurostat, u područjima J: Informacije i komunikacije i R: Umjetnost, zabava, rekreacija razvrstava mnoge djelatnosti koje ulaze u šire određenje medija: od izdavaštva do televizije i umjetničkih djelatnosti (fotografija i dizajn nalaze se u području M: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti). Uvažavajući da je opće određenje medija znatno šire – *Uvod u medije* se, polazeći od definicije: “Masovni mediji su knjiga, tisak (novine, časopisi), film, televizija, radio, nosači zvuka i slike” (Peruško i drugi 2011: 15), bavi i knjigom, filmom, stripom... – ovi radni materijali za raspravu o medijskoj politici se zadržavaju na užem određenju onih, barem dijelom, *informativnih* medija, predviđajući da će mnogobrojne stvaralačke i komunikacijske aktivnosti posredovane masovnim medijima biti analizirane u sklopu šire kulturne politike. Slično suženje polja poduzima i Zakon o medijima, referirajući na “novine i drugi tisak, radijske i televizijske programe, programe novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostale oblike dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike”, a isključujući “knjige, udžbenike (...) ili druge nositelje informacija namijenjene isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu, oglašavanju” itd. (ZM 2004: 2). Iako niti ta odredba medijskog zakonodavstva nije bez spornih aspekata, metodološki fokus ovog istraživanja je na sljedećim djelatnostima iz NKD-a 2007 – J 58.13: Izdavanje novina, J 58.14: Izdavanje časopisa i periodičnih publikacija, J 60.10: Emitiranje radijskog programa, J 60.20: Emitiranje televizijskog programa, J 63.91: Djelatnosti novinskih agencija i J 63.12: Internetski portali.

¹⁷ Davorica Blažević (5. listopada 2013) Zdenko Duka, predsjednik HND-a: Neovisnih medija manje nego prije 15 godina, <http://tris.com.hr/2013/10/zdenko-dukapredsjednik-hnd-a-danas-ima-manje-neovisnih-medija-nego-prije-15-godina/>, pristupljeno 19. travnja 2014.

i radnim zakonodavstvom (...) SNH snažno zastupa stajalište da su sindikalna prava temeljna ljudska prava, zajamčena Deklaracijom UN o ljudskim pravima, konvencijama MOR 87., 98. i 111., itd. Temeljem toga, sindikati su jedine organizacije koje imaju pravo kolektivno pregovarati i potpisivati kolektivne ugovore, te pozivati radnike na štrajk. Činjenica da ni jedna nevladina organizacija (uključujući i udruženja novinara) nema ovlasti da na takav način zastupa radništvo, bila je glavni razlog zašto su hrvatski novinari organizirali SNH, premda je Hrvatsko novinarsko društvo aktivno od 1910. godine. Među članstvom obiju organizacija jača ideja da se HND i SNH u budućnosti postupno spoje u jednu organizaciju sindikalnog tipa koja bi bila djelotvornija u obrani radnih i profesionalnih prava novinara. U Hrvatskoj djeluje oko 4000 novinara (...). Većina ih je učlanjena u HND, a oko 70 posto i u SNH. Plan je sindikalno organizirati oko 80 posto novinara i potpisati nacionalni kolektivni ugovor”.¹⁸

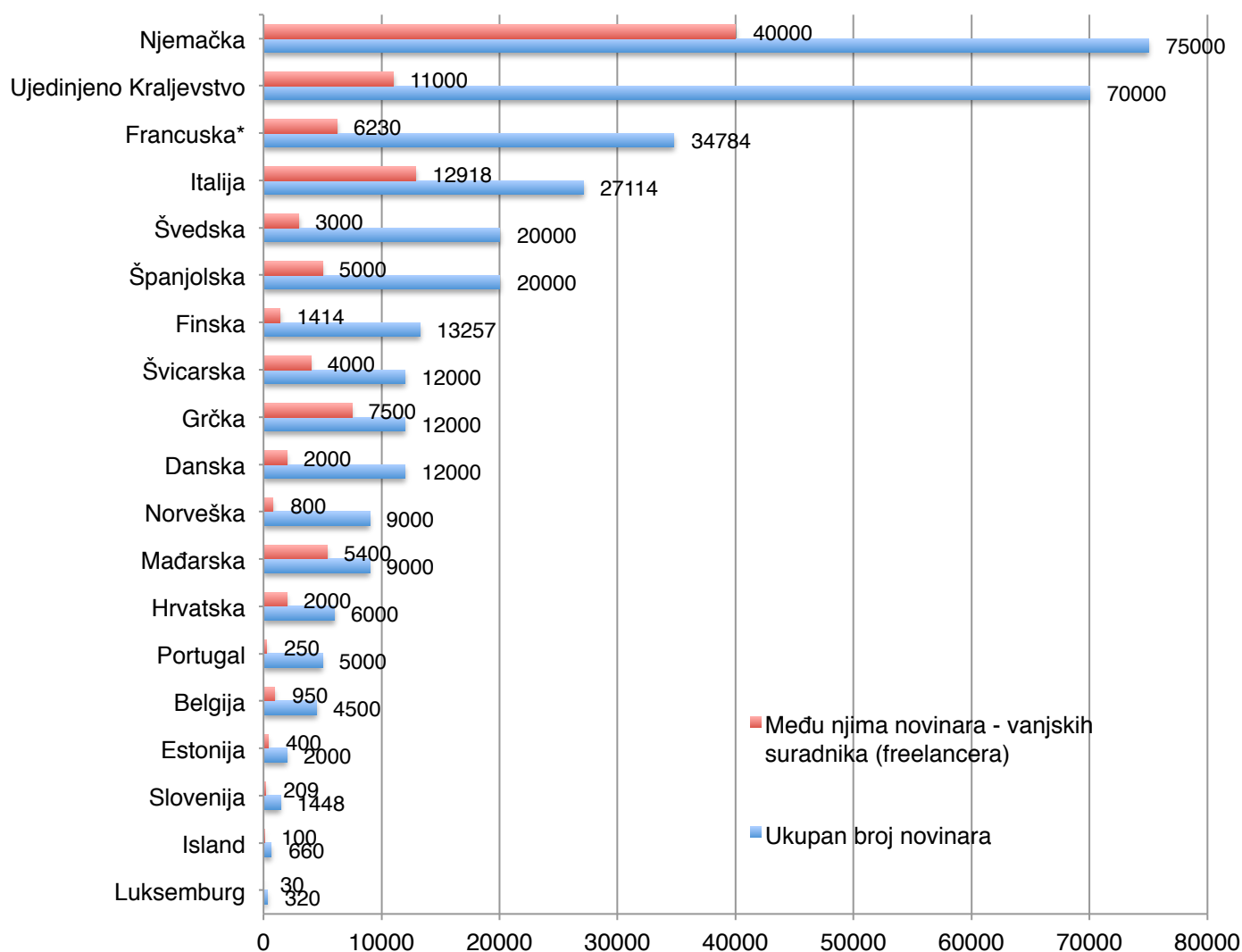
Procjena izvještaja Freelance Journalists in the European Media Industry Europske federacije novinara obuhvatila je i Hrvatsku uzorkom od 18 europskih zemalja, u kojima je 2003. godine između trećine i četvrtine novinara bilo u nestalnom radnom odnosu (Nies i Pedersini 2003: 9). Uzimajući u obzir nepouzdanost pokazatelja i metodologije njihova prikupljanja, već je tada – znatno prije, nego što su strukturni uzroci krize medija postali svakodnevnom temom – bilo vidljivo kako različiti režimi medijske politike proizvode svoje ekvivalente na razini i vrsti novinarskog zaposlenja, koji korespondiraju s općim pokazateljima medijskog sustava. Broj prodanih primjeraka novina na tisuću odraslih stanovnika se najčešće uzima kao jedan od elementarnih indikatora razvijenosti medijskog sustava, pa i infomiranosti demokratskih odluka građana pojedinih zemalja, prema kojima uobičajeno prednjače nordijske zemlje.¹⁹

---

¹⁸ <http://www.snh.hr/index.php?jezik=hr&idMenu=1>, pristupljeno 19. travnja 2014.

¹⁹ Mediolozi Daniel C. Hallin i Paolo Mancini u svojoj glasovitoj komparativnoj analizi medijskih sustava nordijske zemlje svrstavaju u demokratsko-korporatistički model, za razliku od mediteranskih zemalja, čiji model medijskog sustava nazivaju polarizirano-pluralističkim, i sjevernoatlantskog ili liberalnog modela. Razlikuju ih prema ulozi države, razvitku medijskog tržišta, njegovom preslikavanju obrazaca političkih sukoba i novinarskom profesionalizmu (Hallin i Mancini 2004).

Broj novinara i vanjskih suradnika u 18 europskih zemalja, 2003

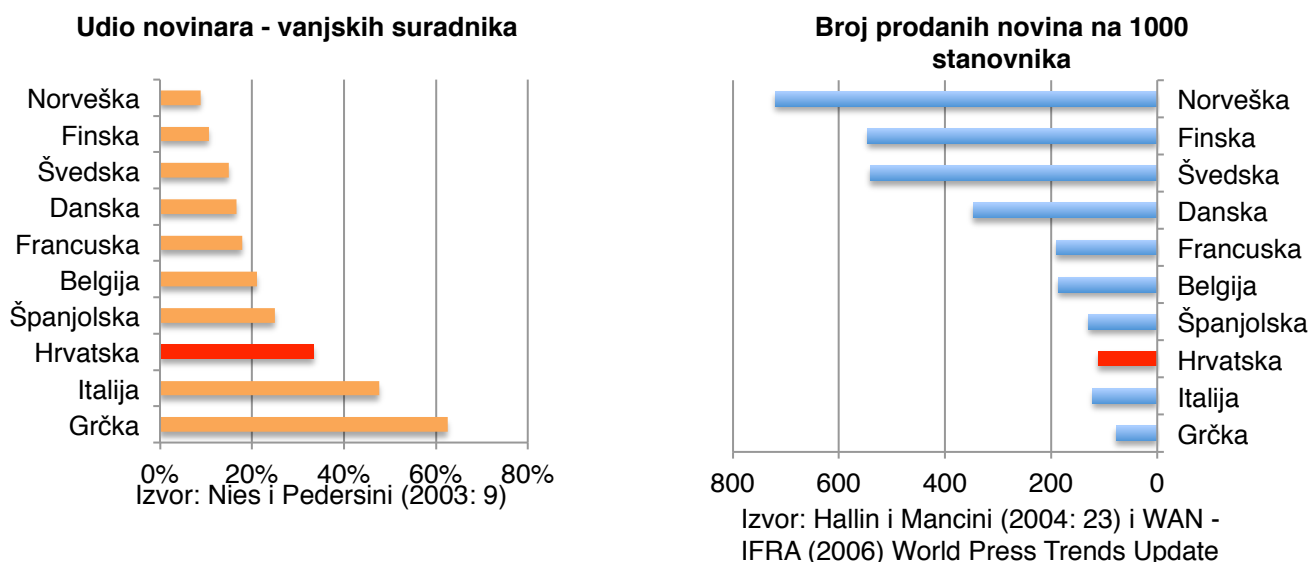
Izvor: Nies i Pedersini 2003, istraživanja EFJ-a za različite godine, zadnji dostupni podaci

* Broj *freelancera* korespondira s profesionalnim novinarima koji, prema francuskom zakonu, moraju biti plaćeni prema uobičajenim tarifama (*à la pigée*); inače je b

Pojednostavljena usporedba sigurnosti novinarskog zaposlenja i opsega cirkulacije novina pokazuje obrazac prema kojem će vjerojatno, ako je više novinarki i novinara u stalnom radnom odnosu, i prodaja novina biti veća, kao i sve ono što uz nju ide: od informiranosti televizijskih vijesti, do demokratskih odluka na izborima.²⁰ Kao što primjećuje Neva Nahtigal, “odnos između radnih

²⁰ U ovoj usporedbi, prema raspoloživim podacima, od standardne distribucije odstupa prije svega Portugal, koji, unatoč mnogim obilježjima mediteranskog modela Hallina i Mancinija, ima nizak udio

uvjeta i kvalitete proizvoda uvjetovao je da važnost radnih odnosa u medijima bude prepoznata za društvo u cjelini. Postoji jasna veza između radnih uvjeta novinara i njihove mogućnosti da teoriju slobode izraza pretvore u praksu” (Nahtigal 2008: 29).

Hrvatska je tada, početkom prošlog desetljeća, zauzimala svoje očekivano mjesto, s nekih stotinjak prodanih dnevnih novina na tisuću odraslih pismenih stanovnika i dvije tisuće nestalno zaposlenih novinara čiji se ukupan broj procjenjivao na šest tisuća (Nies i Pedersini 2003: 9 i WAN - IFRA 2007: 11). Od tada, relacije su se znatno promijenile. Prodaja dnevnih novina 2013. godine je opala do 79 primjeraka na tisuću stanovnika²¹, dok se broj novinarki i novinara još 2011. godine smanjio na **3852 osobe koje su u bilo kojem obliku novinarskog zaposlenja (stalno zaposleni, samozaposleni ili vanjski suradnici)**. Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj, proveden od 1. do 28. travnja 2011., godine ispostavio se veoma dragocjenim izvorom podataka o novinarskom radu, kakvi inače nedostaju. Obrazac Popisa postavio je građanima četiri iznimno relevantna pitanja: položaj u zaposlenju, zanimanje (vrsta posla koji osoba obavlja ili je obavljala), djelatnost i “položaj u aktivnosti” (zaposlen, nezaposlena, itd.).²² Prema odgovorima na ta pitanja, proizlazi da je ukupan broj

---

vanjskih suradnika, i Njemačka, koja ima visok udio freelancera, ali i ogroman broj stalno zaposlenih.

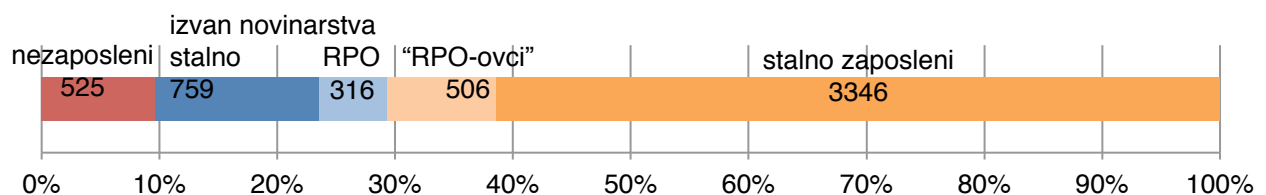
²¹ Izvor: Hrvatska gospodarska komora, Ministarstvo kulture i Državni zavod za statistiku.

²² Popisnica je dostupna na: <http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/forms/P1-WEB.PDF>, pristupljeno 18. veljače 2014.

osoba s novinarskim zanimanjem tada (31. ožujka 2011. se smatra referentnim datumom) bio 5452 od kojih je 525 bilo nezaposleno, a 4909 su radili. Od angažiranih novinarki i novinara, 1075 rade izvan novinarstva – najčešće u marketingu, odnosno reklamnoj industriji i odnosima s javnošću – i to 759 “za stalno”, a 316 samostalno obavljaju djelatnost. Tako, ostaje da je početkom 2011. godine u hrvatskom novinarstvu radilo 3852 novinara i novinarkе: 506 honoraraca i 3346 zaposlenih s ugovorom o radu. Prema tome, čini se da EFJ-ov izvještaj iz 2003. o “bazi” od 6000 tisuća novinara i nije bio toliko nepouzdan za procjenu, utemeljenu na nesustavnim i nepostojećim izvorima podataka.

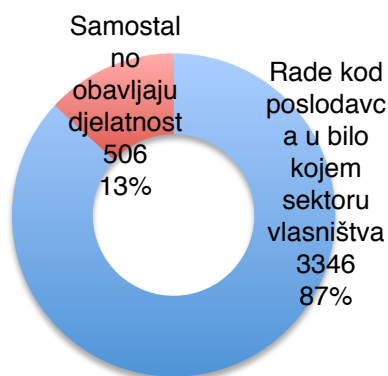
5452 novinara i novinarkе

Izvor: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011

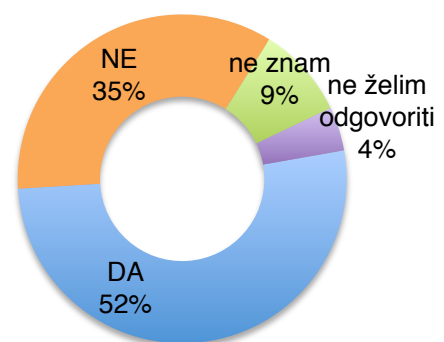
3852 zaposlenih novinarki i novinara prema radnom statusu

prema Popisu stanovništva u travnju 2011
Izvor: Državni zavod za statistiku

Što kažu novinari: jesu li upisani u Registar poreznih obveznika?

Izvor: Ministarstvo kulture (2014) Anкета o iskustvima i stavovima medijskih radnika

Uzmemo li podatak o 2000 “freelancera” iz 2003. vjerodostojnim, podaci Popisa pokazuju da se udio nestalno zaposlenih²³ do proljeća 2011. godine već znatno

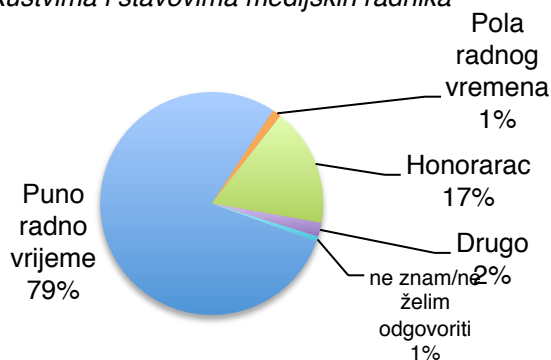
²³ Ova kategorija, uz radnike koji samostalno obavljaju djelatnosti, predstavlja zbroj sljedećih statističkih parametara iz Popisa: “Samostalno obavlja djelatnost u vlastitom poduzeću, obrtu,

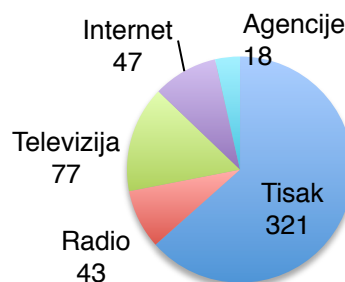
smanjio, što potvrđuje i *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*, na koju je odgovorilo 79 posto stalno zaposlenih i 18 posto novinara u nesigurnim oblicima zaposlenja (iako ih je 52 posto upisano u Registar poreznih obveznika). S obzirom na veličinu problema – podsjećaju na nju i tvrdnje samih poslodavaca o gotovo polovici RPO-ovaca – to se može činiti iznenađujućim. Međutim, radi se, prije svega, o tome da upola manji udio “*freelancera*” nije rezultat porasta zapošljavanja s ugovorom o radu, nego upravo suprotno: rezultat je to ostvarivanja svojevrsne “strategije RPO-izacije”. Ona se sastojala u tome da se novinarka iz standardnog “prevede” u atipični, RPO-vanjskosuradnički radni odnos, kako bi ih se, prije ili kasnije, otpustilo, bez prava na otpremninu ili otkazni rok. Podaci popisa pokazuju da je mnoge (vjerojatno polovicu) to zadesilo, po svemu sudeći, “prije”, barem prije Popisa 2011. godine. Ukratko, “strategija RPO-izacije” medija prema obrascu: ugovor o radu – ugovor o autorskom djelu – otkaz suradnje, do 2011. već se dobrim dijelom ostvarila. Dodatno, treba uzeti u obzir da je uvjerljivo najveći udio atipičnih oblika zaposlenja i tada bio u tiskanim medijima, iz kojih dolazi i najveći dio upozorenja na RPO-izaciju: od 506 novinarki i novinara u (doista samostalnom ili “samostalnom”) režimu rada, u tiskanim medijima ih je bilo preko 63 posto.

Koja od navedenih kategorija najbolje opisuje vrstu vašeg zaposlenja? Izvor:

Ministarstvo kulture (2014) *Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika*

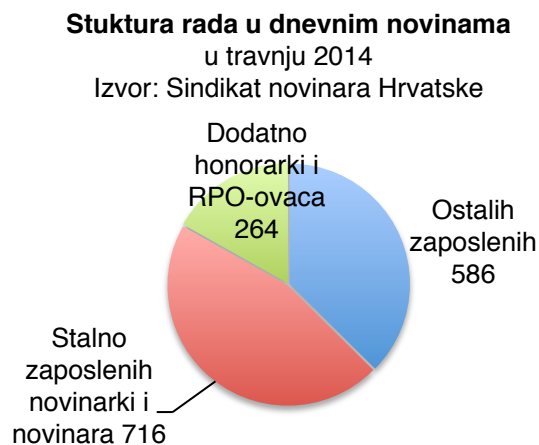

Gdje rade “RPO-ovci”?
prema Popisu stanovništva u travnju 2011
Izvor: Državni zavod za statistiku

slobodnom zanimanju; radi samo na temelju ugovora o djelu, autorskog ugovora ili na temelju drugog ugovornog odnosa; ostale zaposlene osobe (ne mogu se razvrstati u prethodne odgovore)” (izvor: Državni zavod za statistiku). Iz Popisa je nemoguće saznati je li neki novinar doista upisan u Registar poreznih obveznika (RPO), niti radi li u prikrivenom radnom odnosu (dakle svakodnevno dolazeći na posao u jednoj redakciji, samo bez ugovora o radu), ili je pravi *freelancer*, koji povremeno, putem autorskog ugovora, surađuje s možda i više redakcija. Ministarstvo financija također ne raspolaže podatkom koliko je osoba s novinarskim zanimanjem upisano u taj registar. Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika sugerira da je preko polovice njih svojedobno ispunilo pristupnicu RPO-u (http://www.porezna-uprava.hr/HR_obrasci/Documents/POREZ%20NA%20DOHODAK/RPO.pdf, pristupljeno 18. veljače 2014.), iako dohodak tim putem sada ostvaruje znatno manji dio.

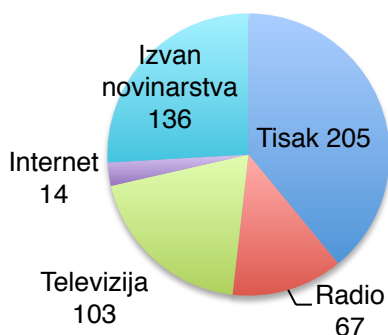
Potvrđuju to i podaci Sindikata novinara Hrvatske – prema kojima samo u dnevnim novinama radi preko 250 RPO-ovaca²⁴, odnosno 27 posto ukupnog broja novinara – kao i struktura nezaposlenih novinara, od kojih je 40 posto radilo u tiskanim medijima.

Ekonomskoj neizvjesnosti, nesigurnosti, stresu, pa i ozbiljnim zdravstvenim problemima do kojih dovodi gubitak radnog mjesta slaba je protuteža podatak da su novinari relativno “zaposliva” radna snaga: u vrijeme Popisa stanovništva više od petine zaposlenih novinara nisu radili u medijima, niti novinarstvu, nego su pronašli posao u drugim djelatnostima, najčešće u odnosima s javnošću.²⁵ Poslije

Tko najviše otpušta: gdje je radilo 525 nezaposlenih novinara?

u travnju 2011, prema Popisu stanovništva
Izvor: Državni zavod za statistiku

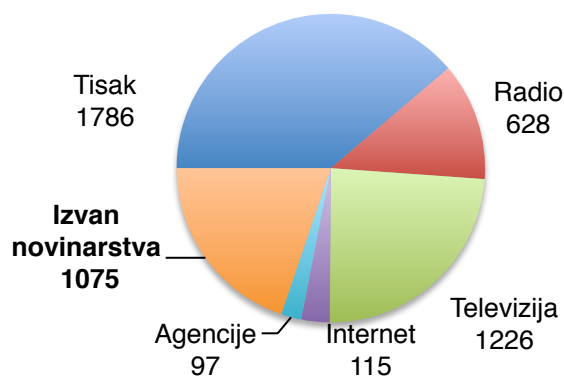

²⁴ Sindikat je te podatke u travnju 2014. godine prikupio na upit Ministarstva kulture.

²⁵ Međutim, niti te djelatnosti ne predstavljaju sigurno zaposlenje, budući da kao prethodni poslodavci nezaposlenih novinara slijede tiskane medije.

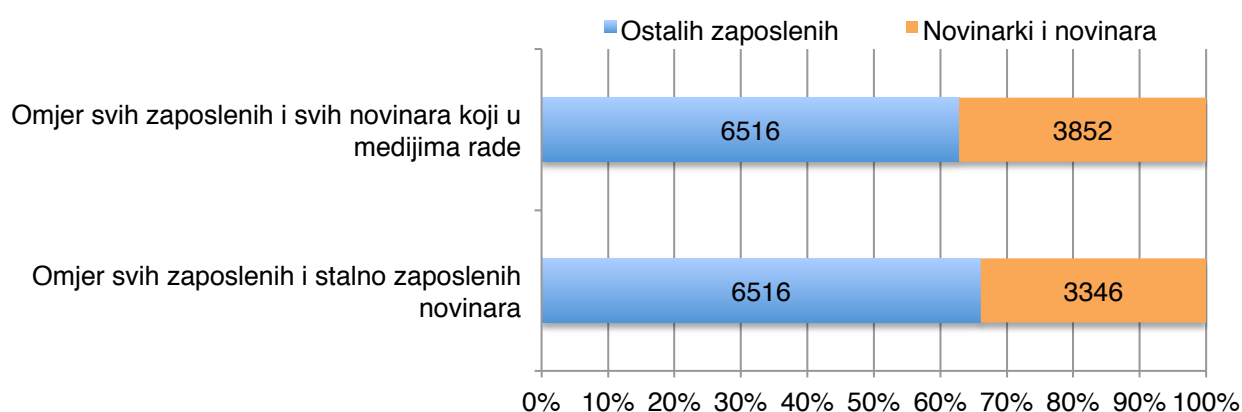
tiskanih medija, u kojima još uvijek radi 36 posto novinarske radne snage, slijede televizije u kojima radi četvrtina, zatim radio s nepunih 13, internetski mediji s dva i novinske agencije s manje od 2 posto ukupno angažiranih novinarki i novinara.

Gdje radi 4909 novinarki i novinara?
prema Popisu stanovništva u travnju 2011
Izvor: Državni zavod za statistiku

Udio stalno zaposlenih novinara u ukupnoj medijskoj zaposlenosti je 34 posto; najviši je (40 posto) u tiskanim medijima i novinskim agencijama. No ako se ukupan broj medijskih radnika, prema strukturnim statistikama poduzeća,²⁶ usporedi s brojem svih novinarki i novinara koji – neovisno o vrsti angažmana – u medijima zapravo rade, onda se udio novinara penje na 37, što još uvijek odstupa od uobičajene predodžbe o polovici radne snage u medijima.

Omjer novinara i drugih medijskih radnika
2011 godine

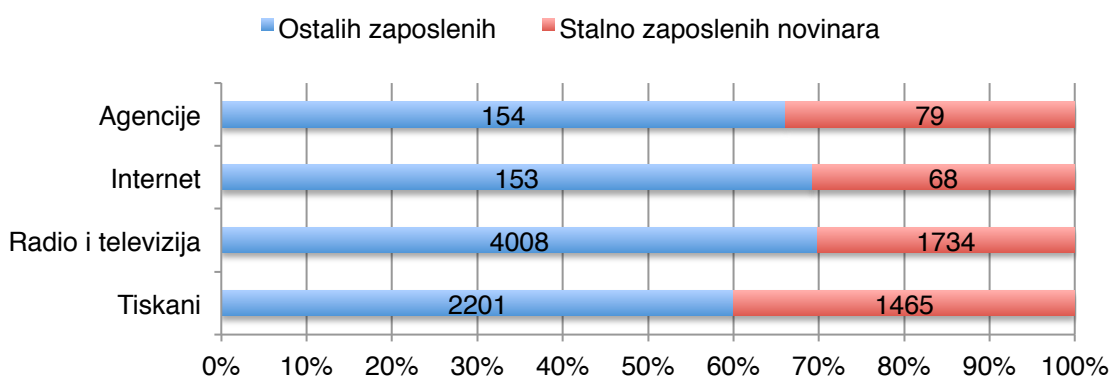

Izvor: Državni zavod za statistiku, Strukturne poslovne statistike poduzeća i Popis stanovništva 2011

²⁶ Izvor: Državni zavod za statistiku, Strukturne poslovne statistike poduzeća, sudeći po usporedbi s podacima Fine, ne uključuje novinare – vanjske suradnike.

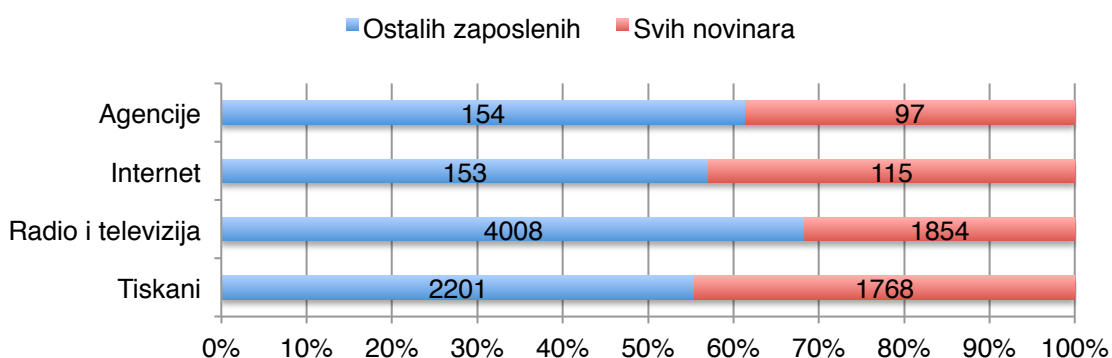
Imaju li televizija i radio tehnološki razlog za relativno nizak udio – tridesetak posto – novinara u radnoj snazi, internetski mediji se tek s nestalno angažiranim novinarima penju na 43 posto, što se može objasniti idalje neizvjesnom budućnošću redakcija koje objavljuju samo putem interneta.

Omjer stalno zaposlenih novinara i drugih medijskih radnika
2011. godine

Izvori: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011 i Strukturne poslovne statistike poduzeća

Omjer svih zaposlenih novinara i drugih medijskih radnika
2011. godine

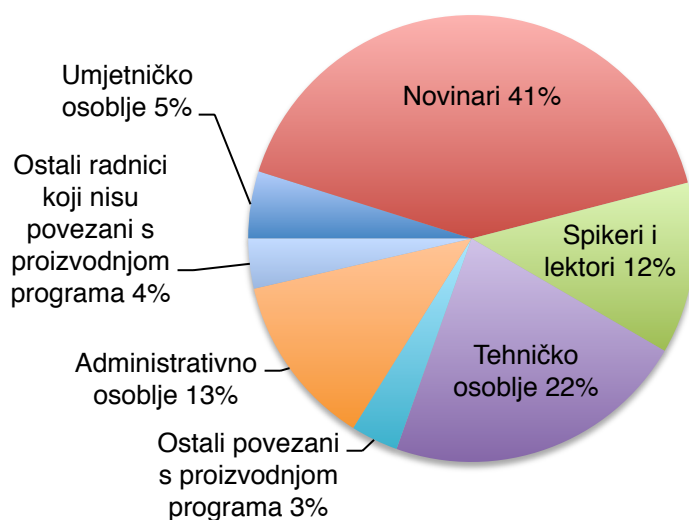
Izvori: Državni zavod za statistiku, Popis stanovništva 2011 i Strukturne poslovne statistike poduzeća

Za razliku od tiskanih medija, za koje ne postoje drugi dostupni izvori podataka o radnoj snazi, Državni zavod za statistiku redovito anketira radijske i televizijske postaje, tako da se iznesene usporedbe tim putem mogu provjeriti i proširiti dodatnim uvidima u strukturu i dinamiku rada u tim medijima. Unatoč postojanom padu zaposlenosti, radio još uvijek održava udio novinara iznad 40 posto, a zatim

slijede tehničari, kojih ima 22 posto, spikeri i lektori s 12, dok je umjetničkog osoblja 2012. godine bilo pet posto (za pretpostaviti je da se tu radi glazbenim urednicima, odnosno DJ-ima, dok je obrazac Zavoda i u vrijeme komercijalnog radija zadržao rubriku u koju su se ranije upisivali muzičari, npr. i dirigenti, ili redatelji radio-drame zaposleni na javnom radiju).

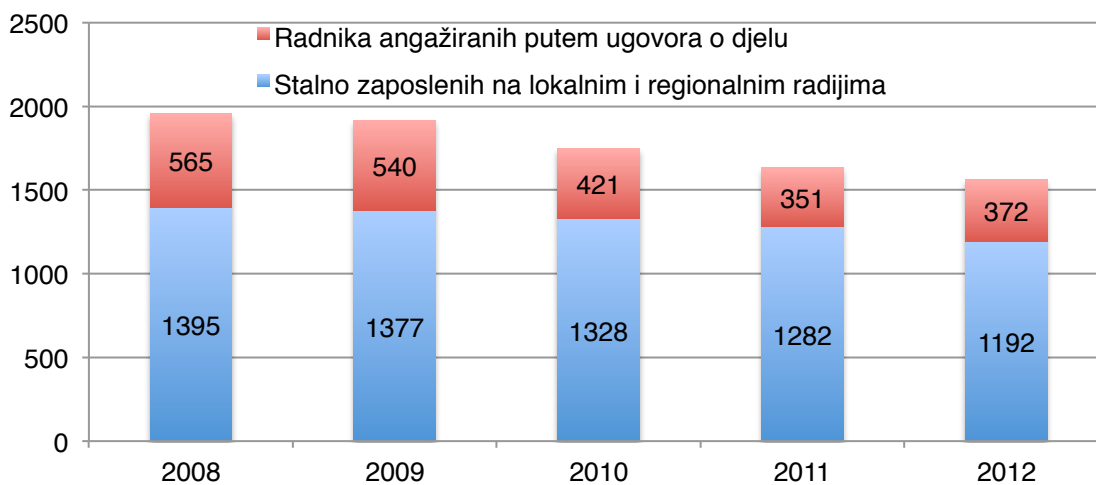
Struktura zaposlenih na lokalnim i regionalnim radijima 2012

Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac Radio - 1

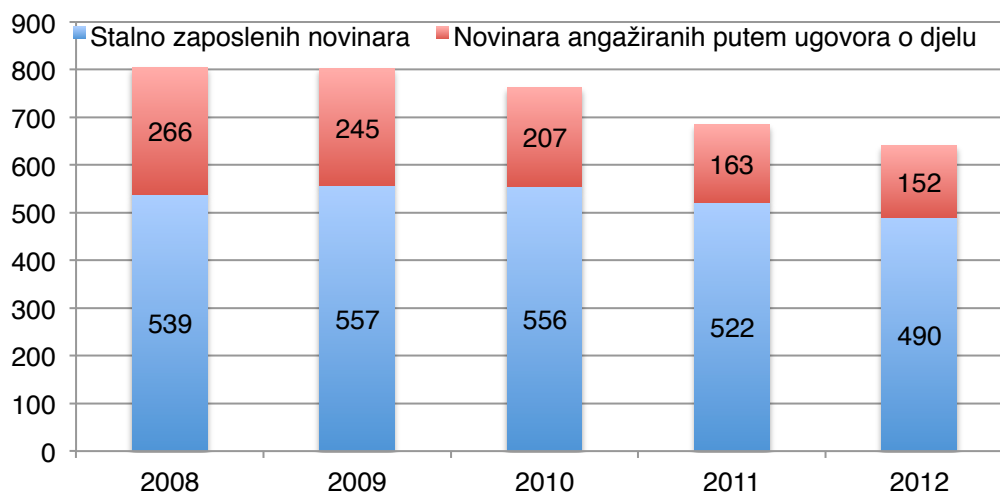
Ukupno smanjenje radne snage na lokalnim i regionalnim radijima za 396 radnika, odnosno 20 posto, u razdoblju od 2008. do 2012., pogodilo je 163 novinara, odnosno također 20 posto. Nestalno zaposlenih novinara je 24 posto.

Broj radnika na lokalnim i regionalnim radijima

Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac Radio - 1

Broj novinarki i novinara na lokalnim i regionalnim radijima

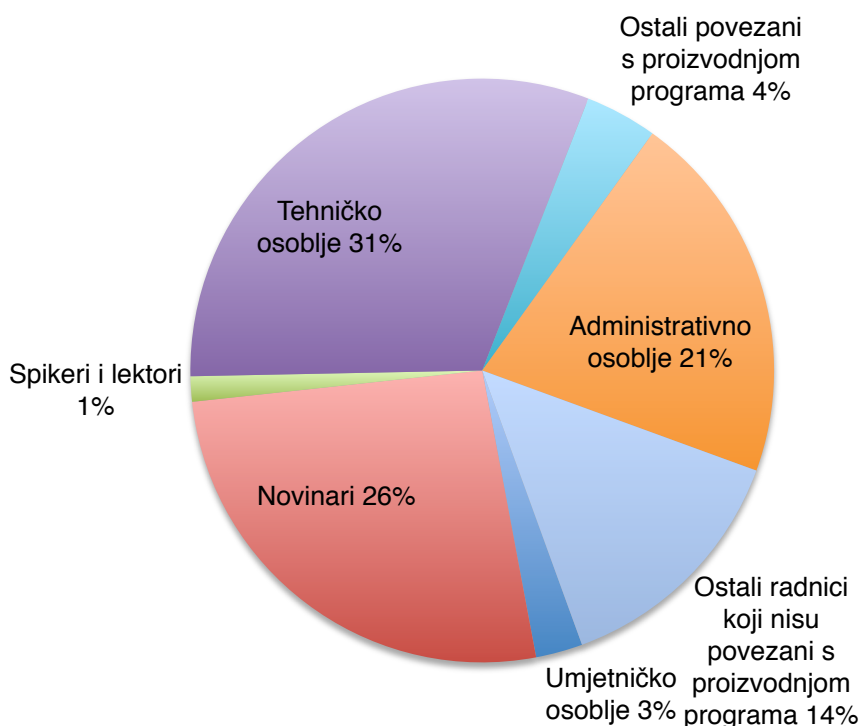

Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac Radio - 1

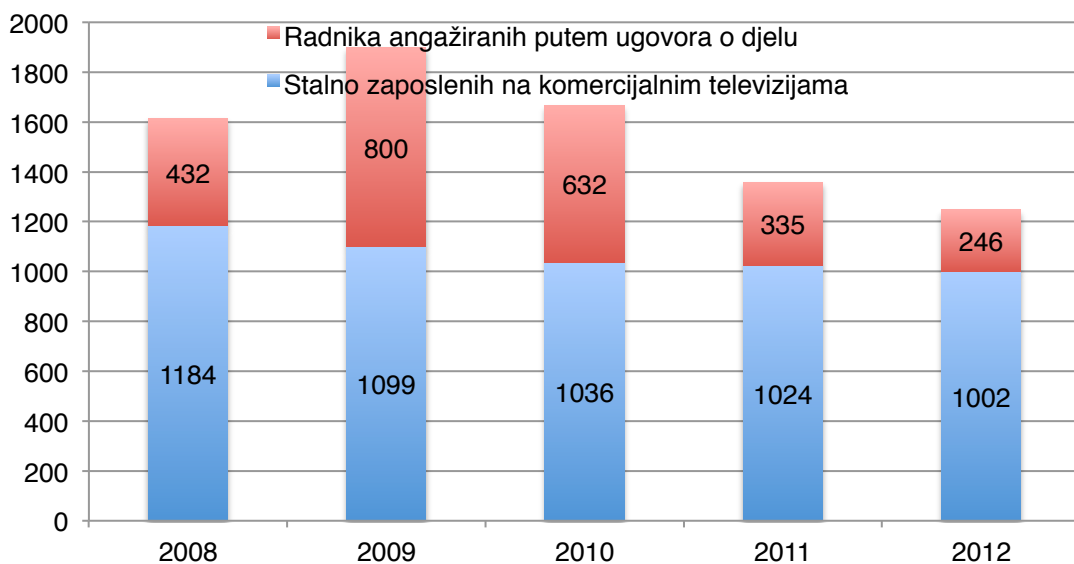
Situacija na komercijalnim televizijama je nešto lošija. Prije svega, tamo je tek 26 posto novinara u strukturi zaposlenih – od kojih petina nestalno – a njihov broj se u posljednjih pet godina smanjio za stotinu, odnosno 23 posto, prateći pad ukupne zaposlenosti na komercijalnoj televiziji. Pogledaju li se zasebno komercijalne televizije s nacionalnim pokrivanjem, kod njih je udio novinara nešto manji, 164 u odnosu na 688 ukupno angažiranih.

Struktura zaposlenih na komercijalnim televizijama 2012

izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

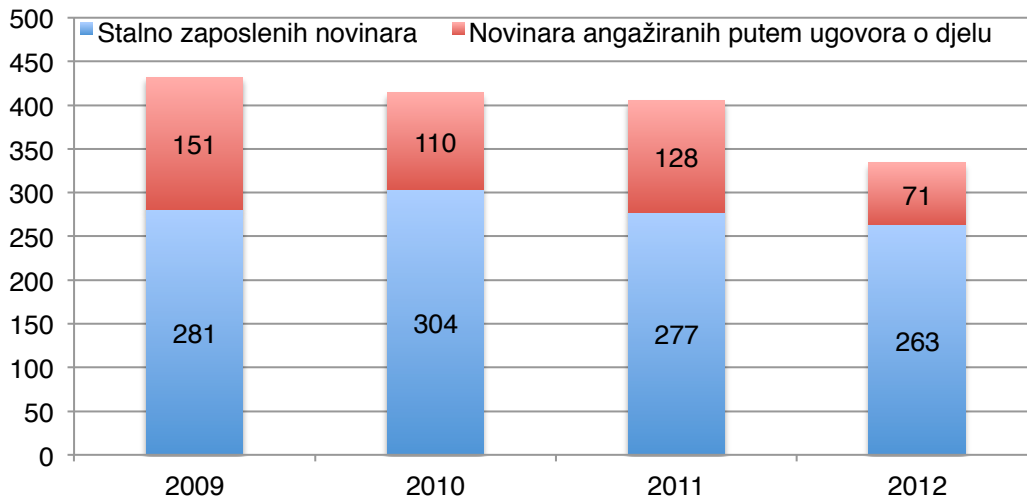

Broj zaposlenih na komercijalnim televizijama

izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

Broj novinarki i novinara na komercijalnim televizijama

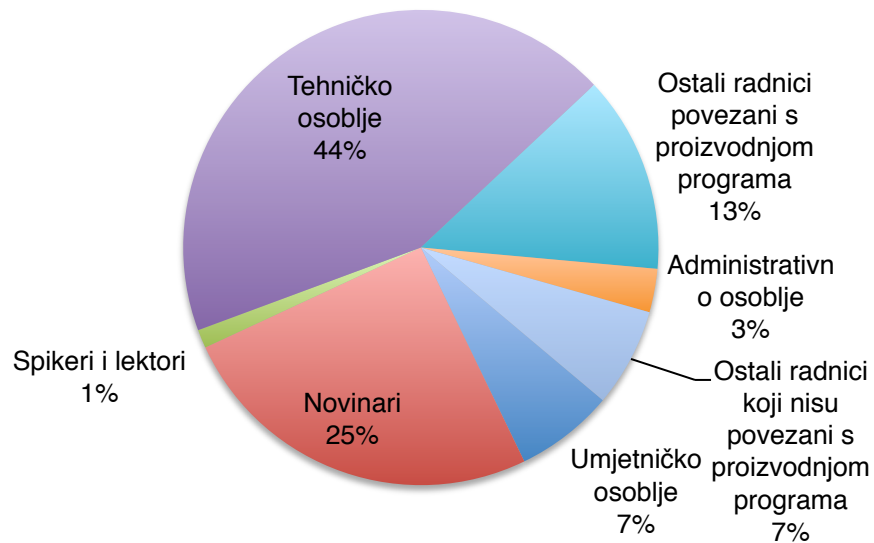

izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

Usporedba sa strukturom zaposlenosti javne televizije²⁷ ne otkriva značajno drugačiji položaj novinarske profesije, iako se na HTV-u može zamijetiti viši udio umjetničkog osoblja i ostalih radnika povezanih s proizvodnjom programa, zahvaljujući manjem broju administrativaca.

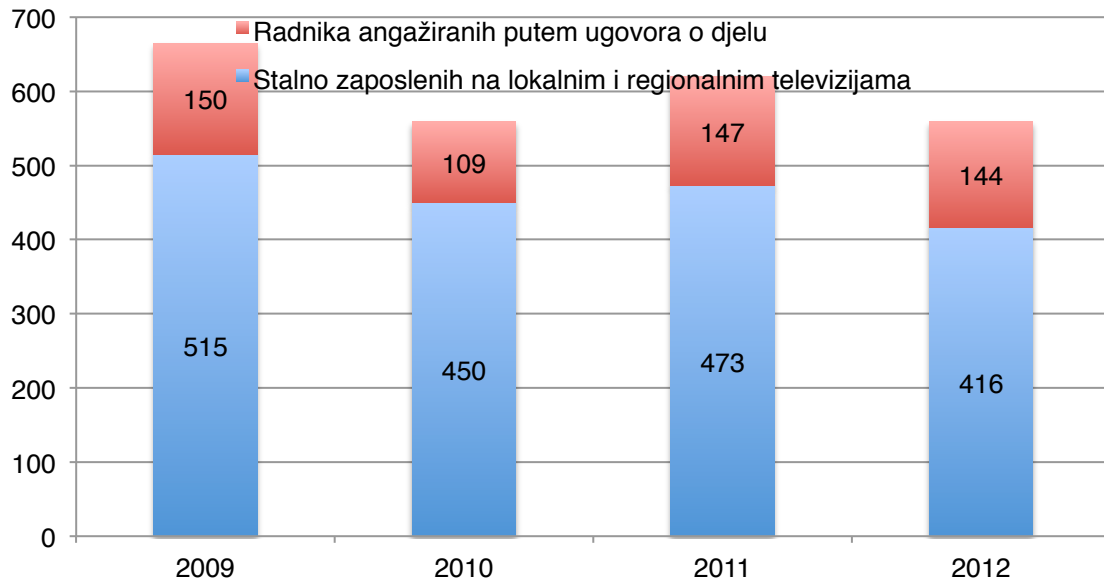
²⁷ Uz HRT-ove televizijske programe još je jedna regionalna televizija, Kanal ri, u većinskom javnom vlasništvu, grada Rijeke (23,16 posto) i Primorsko-goranske županije (29,65 posto).

Struktura zaposlenih na javnoj televiziji 2012
 izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

Napokon, 20 lokalnih i regionalnih televizija – od kojih su mnoge među medijima najviše izloženim kriznim promjenama – 2012. godine su još uvijek zapošljavale

Broj radnika na lokalnim i regionalnim televizijama

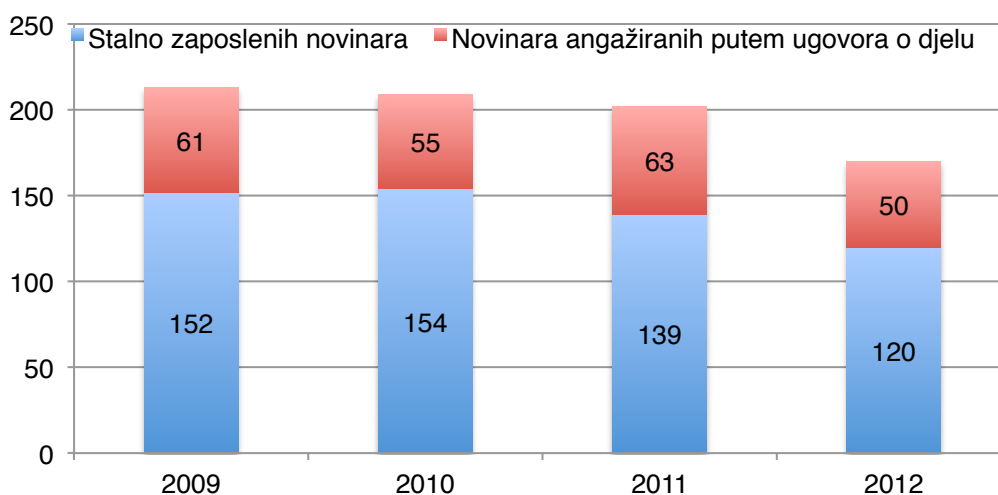

Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

560 radnika, a 170 novinarki i novinara, s udjelom nestalno zaposlenih od 25, odnosno 30 posto nestalno zaposlenih novinarki i novinara.

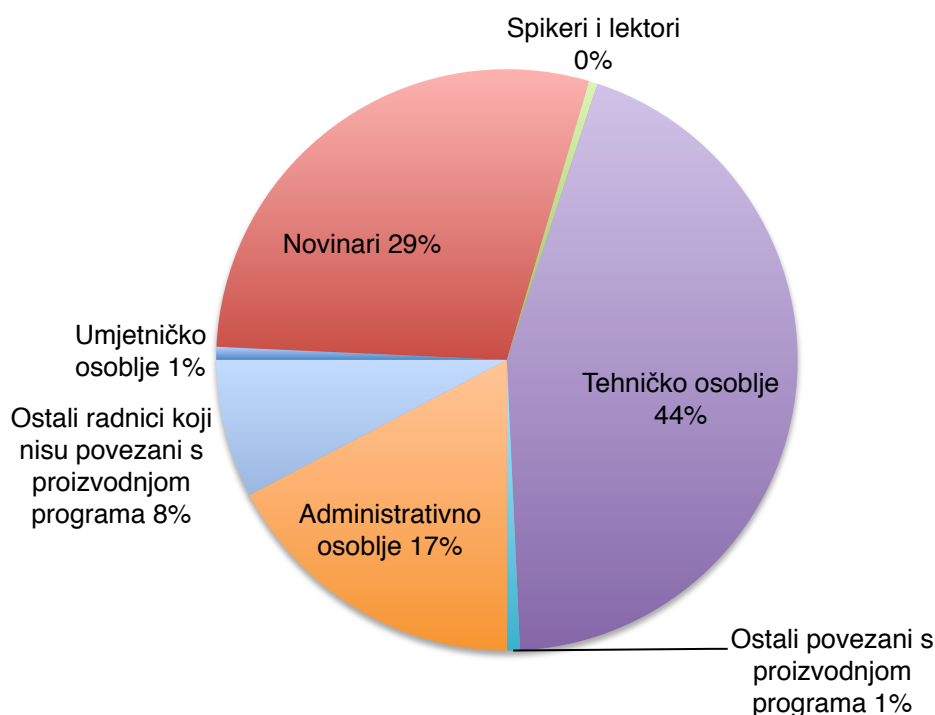
Broj novinarki i novinara na lokalnim i regionalnim televizijama

Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

Struktura zaposlenih na lokalnim i regionalnim televizijama 2012

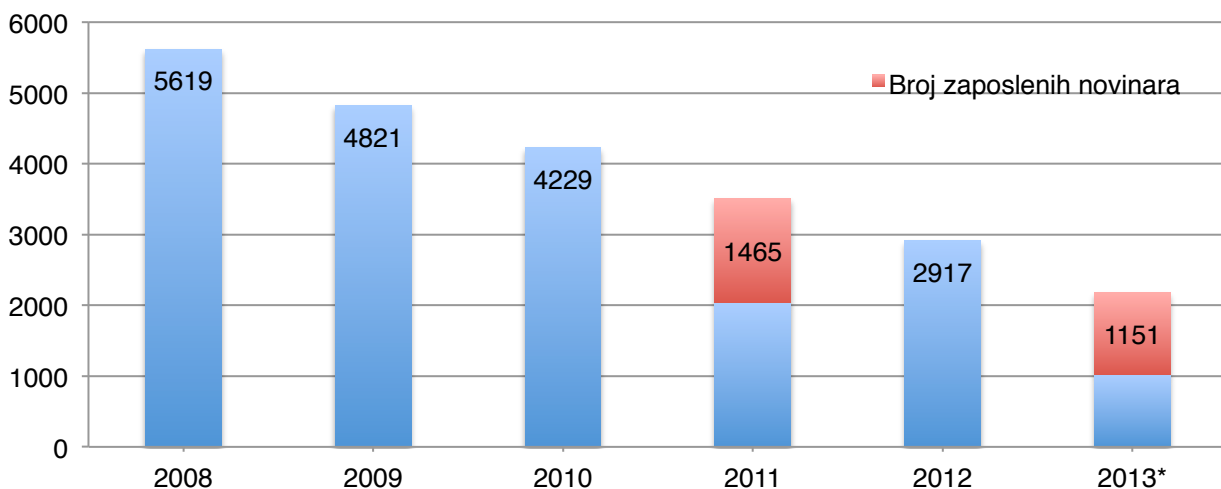
izvor: Državni zavod za statistiku, Obrazac TV - 1

Za tiskane medije nema dostupnih niti izbliza tako preciznih niti metodološki pouzdanih pokazatelja, posebno ne u vremenskoj perspektivi. Ipak, pad ukupnog broja plaćenih radnika u hrvatskim tiskanim medijima, sa 5,6 tisuća 2008. godine, na, kako se čini, 2,2 tisuće u 2013. godini, potvrđuje da se za to vrijeme broj novinara u tisku više nego prepolovio. Uzme li se u obzir pokazatelje o ukupnim

promjenama broja zaposlenih u odgovarajućim djelatnostima, kao i obrazac prema kojemu pad novinarske zaposlenosti prati smanjenje ukupne zaposlenosti (ako je i ne premašuje), moglo bi zaključiti da je novinarstvo u strukturi rada najviše zastupljeno u tiskanim medijima (gotovo 45 posto), ali je tamo novinarsko zaposlenje i najmanje sigurno (pad zaposlenosti je najveći, kao i udio od 27 posto nestalno zaposlenih), uz izuzetak lokalnih i regionalnih televizija, gdje se udio novinara angažiranih prema ugovoru od djelu penje na 30 posto. Nesigurnost novinarskog zaposlenja najveća je potom u redakcijama internetskih stranica (26 posto), na komercijalnom radiju (24) i komercijalnoj televiziji (21 posto nestalno zaposlenih), dok u javnim medijima – barem što se službene statistike tiče – prekarnog radnog odnosa više nema.

Broj zaposlenih u tiskanim medijima
2008 - 2012

Izvor: Državni zavod za statistiku, Strukturne poslovne statistike poduzeća za djelatnosti J58.13: Izdavanje novina i J58.14: Izdavanje časopisa i periodičnih publikacija i Popis stanovništva 2011

* Izvor za 2013. godinu: Hrvatska gospodarska komora, Sekto

Treba ipak uzeti u obzir da je u prosincu 2013. godine na HRT-u radilo 19 (od 3302) osoba s ugovorom o radu na određeno vrijeme, odnosno 43 manje nego godinu ranije. Dodatno, cijeli niz vanjskih suradnika s različitim zanimanjima – od glumaca do scenografa – bez sumnje idalje povremeno surađuje s HRT-om putem autorskih ugovora, ali njihov broj niti opseg angažmana nije poznat. U drugom javnom mediju, Hrvatskoj izvještajnoj novinskoj agenciji, angažman 52 povremena

vanjska suradnika – uglavnom dopisnika iz inozemstva – tijekom 2013. godine približno je ekvivalentan pet radnih mjesta.

Na HRT-u je rad stalnih honoraraca ili “RPO-ovaca” donedavno, čini se, ipak postojao kao dobro uhodana praksa: “Za više od 300 njih drama je započela u travnju 2010., kada je Uprava zahvalila svima koji nisu imali vezu da ih se zaposli. Javnost se nije pretjerano uzбудila, a tome je pripomogla i činjenica da se HRT doživljava kao mastodont s velikim viškom zaposlenih, koji ionako ništa ne rade. No riječ je uglavnom bila o mladim, obrazovanim ljudima, za koje nije bilo ni stalnog radnog vremena, ni godišnjeg odmora, ni regresa i drugih prava koja imaju stalni zaposlenici”.²⁸ Jedna od njih je bila i novinarka Hrvatskoga radija Morana Panjkota, koja piše: “Radila sam kao novinarka na Hrvatskome radiju u potpunom kontinuitetu od 1997. do kraja 2010. godine (dakle skoro punih 14 godina - uređivala sam emisije, vijesti i novosti), bez ijednog dana radnog staža! Dakle, nisam bila čak ni u često spominjanom RPO-u (tzv. ‘slobodna profesija’, što se u praksi također obično svodilo na jedan od načina izbjegavanja obaveza poslodavaca prema novinarima – jer najčešće nije bila riječ ni o kakvim freelancerima nego o ljudima ugovorom i količinom te načinom rada vezanima isključivo za jednu novinsku kuću, a praktički jedina razlika između RPO-ovaca i onih koji nisu bili u tom statusu jest to što je RPO-ovcima uplaćivan staž, no također nisu imali druga prava koja proistječu iz radnog odnosa). Zatim, bila sam bez prava na bolovanje, na puni godišnji odmor, vrlo često radeći i ‘nepopularne’ smjene kao što su noćne, rad za blagdane i praznike itd., cijelo vrijeme plaćana putem autorskih ugovora, istodobno nastojeći da mi takvi radni uvjeti ni na koji način ne utječu na sadržaj novinarskih djela (u smislu meni moralno neprihvatljivih kompromisa) a mjesečni honorari su mi bili manji od prosječne novinarske neto plaće na radiju. Tijekom tog razdoblja dobila sam i godišnju nagradu Hrvatskog novinarskog društva ‘Marija Jurić Zagorka’ za najbolje uređenu radijsku emisiju. Dakle, ozbiljno sam shvaćala svoj posao, a javni medij me kao mjesto za novinarski rad zanimalo upravo zbog naglaska na javnoj funkciji i s njom

---

²⁸ Goran Plavšić (16. lipnja 2013) Sudstvo u službi HRT-a, *Novosti* 704, <http://www.novosti.com/2013/06/sudstvo-u-sluzbi-hrt-a/>, pristupljeno 17. rujna 2013. Vidi i: Vedran Brkulj (10. studenog 2010) Sjeća honoraraca na HRT-u, <http://www.h-alter.org/vijesti/sjeca-honoraraca-na-hrt-u>, pristupljeno 17. rujna 2013.

povezanim pretpostavljenim sadržajnim usmjerenjem i razinom ozbiljnosti novinarstva (a i slobode, jer mu opstanak ne ovisi o oglašivačima). Kažem 'pretpostavljenim' jer se, kao što je poznato, ni svi novinari javnog medija nisu baš uvijek držali tematsko-kvalitativnih standarda kojih bi trebali. Naposljetku sam se i ozbiljno razboljela od stresa uslijed događaja koji su potaknuli moju tužbu".²⁹

Strukturne promjene u novinarstvu

Novinarstvo više nije sigurno zanimanje, niti u Hrvatskoj, ni drugdje. "U razdoblju od 2008. do 2010. godine", bilježi statistički izvještaj za program Europske komisije *Erasmus for Journalists*, "čini se kako se odvija opće, dramatično rezanje redakcija u Europskoj uniji. Skoro šest od 10 novinara je iskusilo smanjenje svoje redakcije, a u više od jedne trećine slučajeva rezovi su osvjedočeno bili okrutni" (EA 2010: 24 – 26). Da to nije posljedica samo recentne ekonomske krize, svjedoče i nalazi istraživanja o medijima u zemljama središnje, južne i jugoistočne Europe koje su 2003. godine poduzele Sandra Bašić Hrvatinić i Brankica Petković, ističući "pritisak na novinare, posebno ekonomski pritisak" i "redukciju njihovih socijalnih prava i autonomije" (Bašić Hrvatinić i Petković 2004: 33). Europska federacija novinara, kojoj pripadaju i Hrvatsko društvo novinara i Sindikat novinara Hrvatske, stoga kontinuirano poduzima opsežne aktivnosti za zaštitu prava i unapređenje položaja sve većeg broja nesigurno zaposlenih novinara i *freelancerica*. Danski sindikat novinara tako organizira "3000 članova (svakog petog) koji rade kao *freelanceri*, "*fastlanceri*", "*forcedlancerice*" ili u drugim oblicima prekarnog rada s ciljem da ne potkopavaju plaće, kolektivne ugovore ili uvjete rada zaposlenih".³⁰ Stavljajući u prvi plan suradnju s drugim sindikatima, posebno u grafičkoj industriji, EFJ se zalaže da "RPO-ovci" dobiju sva profesionalna, socijalna i statutarna prava, uključujući pravo glasa prilikom izbora glavnih urednika, te da budu zastupljeni u radničkim vijećima i obuhvaćeni sporazumima o

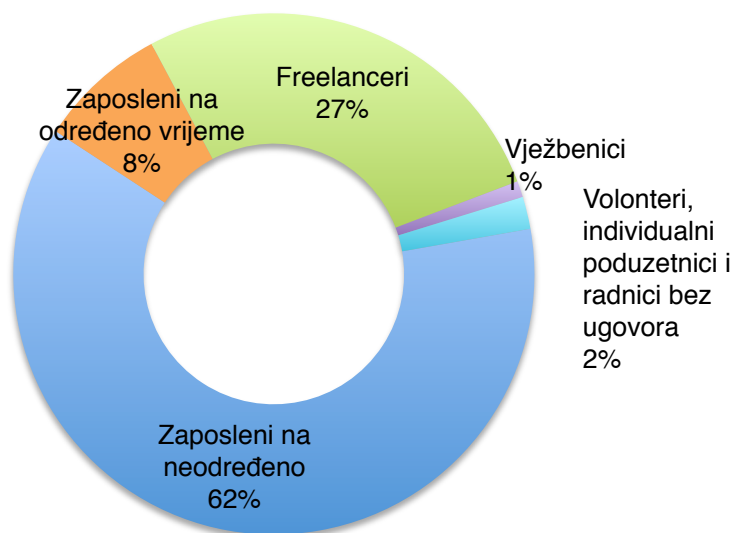
---

²⁹ Morana Panjkota (24. veljače 2014) Honorarci pred sudovima: medijske kuće varale državu preko novinarskih leđa, <http://www.lupiga.com/vijesti/honorarci-idu-u-nebo-kako-sam-bila-roblje>, pristupljeno 19. travnja 2014.

³⁰ Međunarodna federacija novinara (2012) *Equal rights for journalists*, Brisel: 4. "Fastlanceri" bi bili oni koji "uskaču" u redakciju kada treba nešto brzo obaviti, najčešće za vrijeme štrajka redovno zaposlenih, "forcedlanceri" su "RPO-ovci", dakle novinari prisiljeni prihvatiti takav režim prikrivenog zaposlenja, a postoji još cijeli niz naziva, poput *cococo*, *pigiste*, *false freelance*, *semi-worker*, *entrepreneur*, *feste freie*..., koji označavaju "atipične" oblike novinarskog zaposlenja.

plaćama.³¹ Istraživanje na uzorku novinara iz država članica Unije provedeno u drugoj polovici 2010. godine utvrđuje strukturu novinarskog rada prema vrsti angažmana usporedivu s onom u Hrvatskoj, otkrivajući kako su nesigurnosti zaposlenja najviše izloženi radnici u tiskanim medijima (37 posto), a najmanje na televiziji (21 posto). Nesigurne i atipične radne odnose ima više novinarki (41 posto), nego novinara (35 posto), posebno u fertilnoj dobi od 25 do 30, kada se ta razlika udvostručuje, što bi, prema autorima izvještaja, “moglo reflektirati nejednakost tretmana u nekim radnim okruženjima” (EA 2010: 24 – 26).

Novinarke i novinari prema radnom statusu
u zemljama EU, 2010; izvor: EA 2010

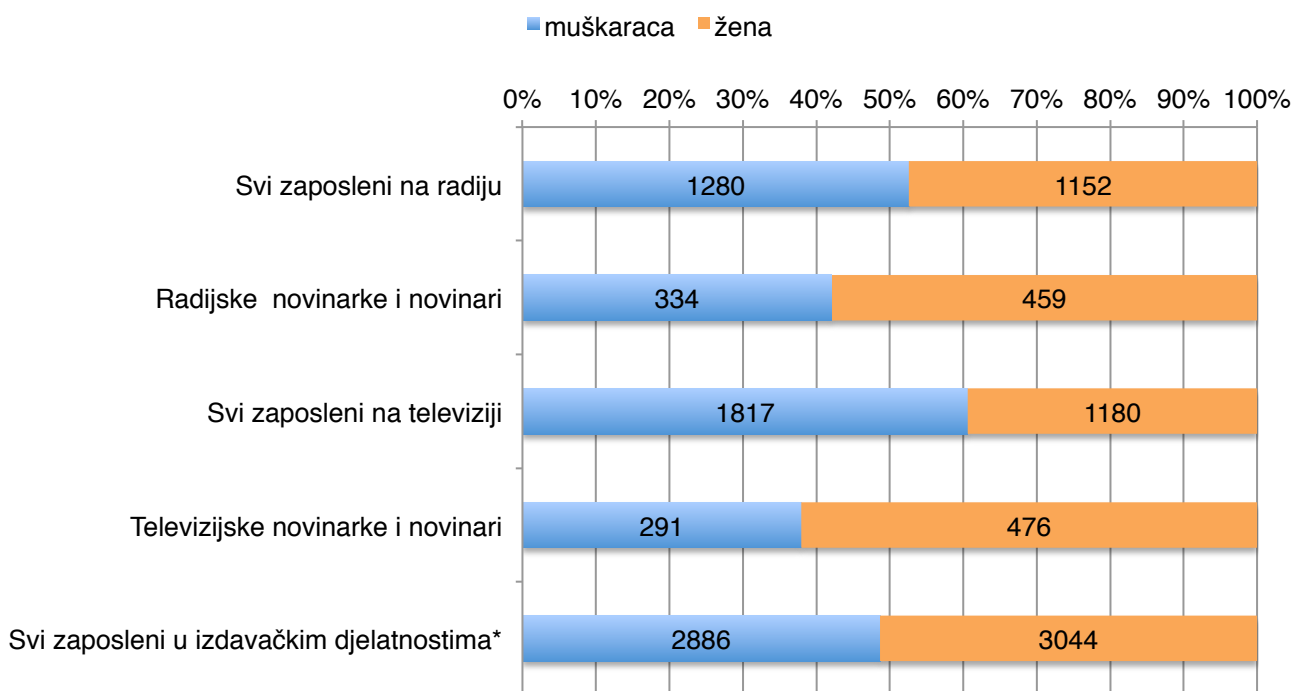

Prema dostupnim pokazateljima, spolna struktura hrvatskog novinarstva ipak ne pokazuje veću zastupljenost žena među nesigurno zaposlenima: tek na televiziji je udio novinarki među svima koji rade putem ugovora o djelu (62) jednak udjelu žena u ukupnom broju zaposlenih, dok je na radijima u nesigurnom zaposlenju više muškaraca (59 posto). Ipak, novinarstvo je bez sumnje postalo “ženskim zanimanjem”: osjetno veća zastupljenost žena je evidentirana među novinarima, nego u ukupnom broju medijskih radnika radija i televizije. Tiskani mediji ponovno predstavljaju nepoznanicu, ali se – slijedimo li taj obrazac – na osnovi spolne strukture zaposlenih u izdavačkoj djelatnosti može pretpostaviti da bi u

³¹ Povelja o pravima freelancera, <http://europe.ifj.org/>, pristupljeno 19. travnja 2014.

redakcijama novina udio žena mogao biti i veći, nego na televiziji. Tome, nažalost, u prilog govore i opći trendovi: što je neki posao slabije plaćen i nesigurniji, sve je veća vjerojatnost da će ga obavljati žena. Udio radnica se, i to u relativno stabilnom radnom okruženju HRT-a, od 2002. do 2012. povećao sa 38 na 41 posto. Anketa Ministarstva kulture o iskustvima i stavovima medijskih radnika na slučajnom uzorku hrvatskih novinarki i novinara pokazala je omjer žena i muškaraca 46 prema 54 posto.

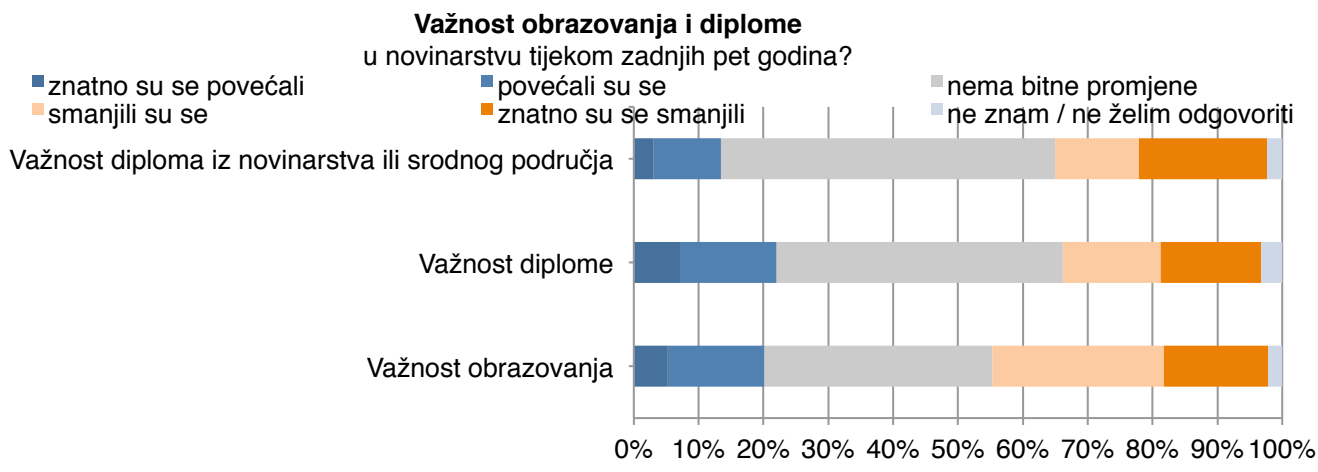
Spolna struktura zaposlenih u medijima i novinarstvu, 2012

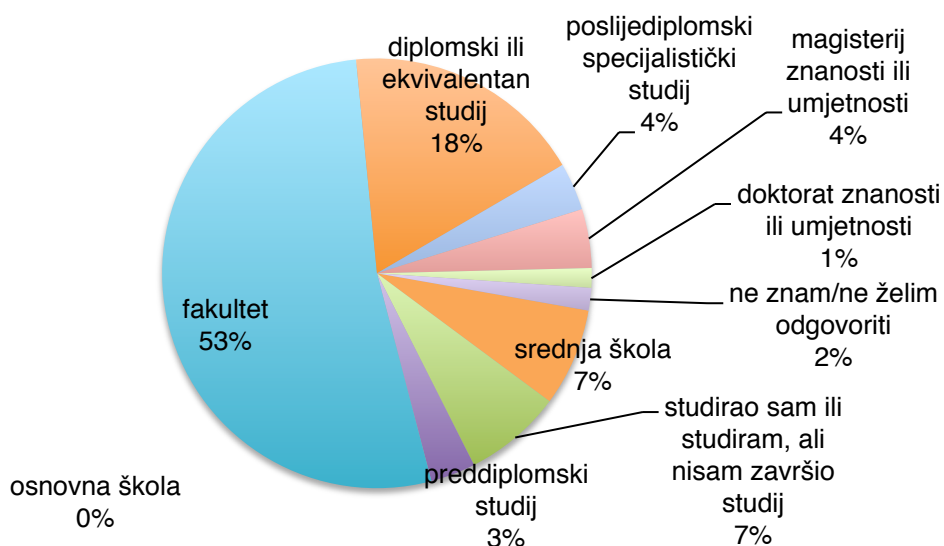
Izvor: Državni zavod za statistiku, Obrasci Radio - 1 i TV -1;

*Državni zavod za statistiku (2014) Zaposleni prema djelatnostima, Priopćenje 9.2.1/1.:
3. Broj zaposlenih u pravnim osobama prema NKD-u 2007 i spolu

Ista anketa je pokazala obrazovnu strukturu prema kojoj neki stupanj tercijarnog obrazovanja ima preko 80 posto novinara: najviše (71 posto) završen fakultet odnosno diplomski ili ekvivalentan studij, dok magistara ili doktora znanosti ima 6 posto, a prvostupnika tri posto. Tako visoka obrazovanost novinarskog kadra, međutim, smatraju ispitanici u najvećem broju, nije na osobitoj cijeni: važnost

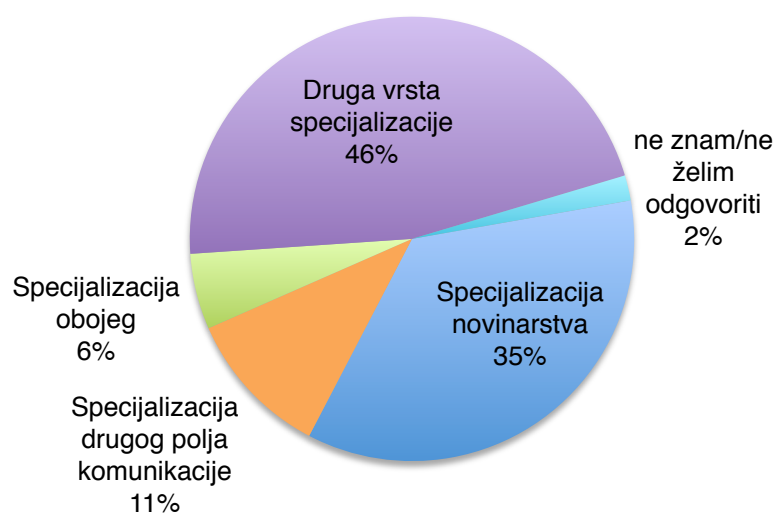

Obrazovna struktura hrvatskog novinarstva

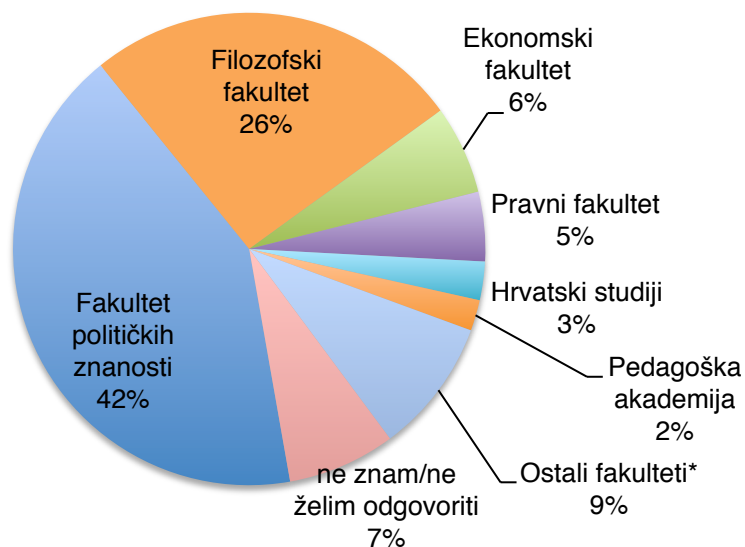

diplome povećala se tijekom posljednjih pet godina samo iz perspektive 22 posto ispitanika, a važnost obrazovanja još i manje. Od velikog udjela fakultetski obrazovanih novinara, novinarstvo i/ili drugo područje komunikacije (npr. film ili medijsku znanost) završilo je preko 50 posto. Najčešće se radi o studiju novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, na kojem je diplomiralo 42 posto ispitanika (35 posto upravo novinarstvo), zatim slijedi Filozofski fakultet (26 posto), Ekonomija, Pravo, itd.

Specijalizacija za novinarstvo ili drugo polje komunikacije

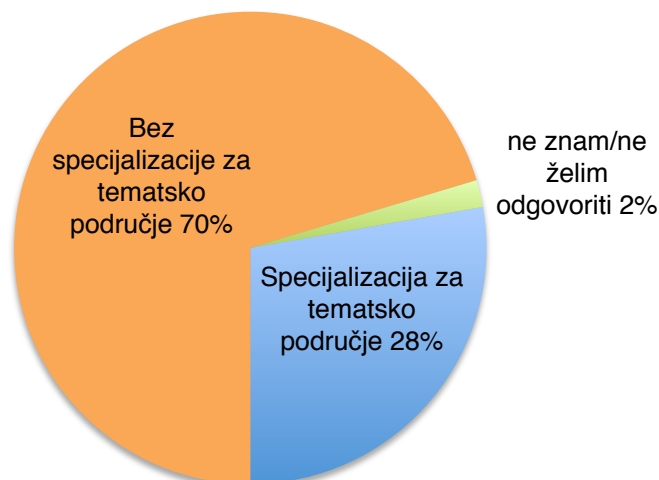
Koje fakultete su završile novinarke i novinari?

Što se tiče specijalizacije novinarki i novinara za tematsko područje koje primarno prate u svom radu, ona je, razumljivo, mnogo manje izražena u obrazovnoj strukturi: oko 30 posto ispitanika ima i završen studij iz područja o kojem izvještava (npr. u slučaju da o ekonomiji piše diplomant ekonomske znanosti).

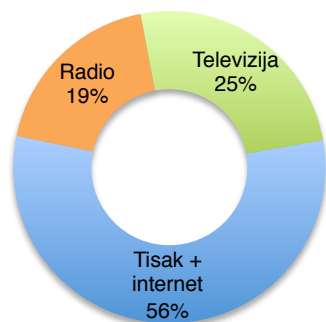
Specijalizacija novinara za tematsko područje koje prate

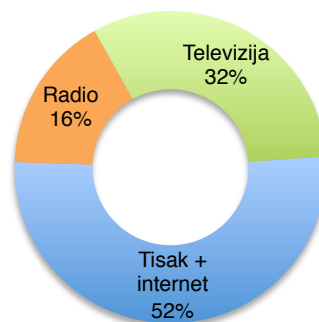
Anketa je provedena od 13. prosinca 2013. do 29. siječnja 2014. godine putem online upitnika upućenog e-mailom na 2703 adrese novinarki i novinara iz tiskanih, internetskih, radijskih i televizijskih medija. Poveznice na anketnu aplikaciju su bile jedinstvene (osoba nije mogla ispuniti anketu više od jednom) i neprenosive (nije ih se moglo “forwardati”), a poziv je – odgovorivši na barem dio pitanja – prihvatila 661 osoba (24 posto). Tako je, uz slučajan odabir ispitanika, dobivena i strukturacija uzorka koja relativno vjerno odražava strukturu novinarskog rada prema vrstama medija: na televiziji je radilo 25 posto ispitanika, na radiju 19, a novinarstvom u pisanoj formi (na internetu, u tisku ili novinskoj agenciji) 56 posto. Na pitanje o spolu odgovorilo je 563 ispitanika, od toga 257 žena i 302 muškarca, a četvero se nije željelo izjasniti kojeg je spola. Što se tiče dobne zastupljenosti, najviše ispitanika, njih 37 posto, rođeno je između 1971. i 1980. godine. U prethodnih 10 godina rođeno ih je 30 posto, a 15 posto u sljedećih 10 godina. Zatim slijedi generacija rođenih između 1951. i 1960. godine s 12 posto zastupljenosti u uzorku. Po petinu ispitanika radilo je tijekom karijere u dvije ili jednoj primarnoj redakciji (onoj u kojoj provodi veći dio radnog vremena), dok je 60 posto novinara promijenilo tri do devet primarnih anagažmana. Za jednu redakciju radi 69 posto novinarki i novinara, 16 posto za dvije, a 14 posto za tri i više posodavaca istovremeno. Petina ispitanika se, uz novinarski, bavi i nekim drugim plaćenim poslom (marketing i odnosi s javnošću, književni i nastavni rad,

građanski aktivizam ili prevođenje su među najfrekventnijim odgovorima). Od jedne do 10 godina u novinarstvu je radilo 19 posto ispitanika, od 11 do 20 godina 42 posto, a 28 posto ima od 21 do 30 godina profesionalnog iskustva.

Struktura uzorka ankete
2014

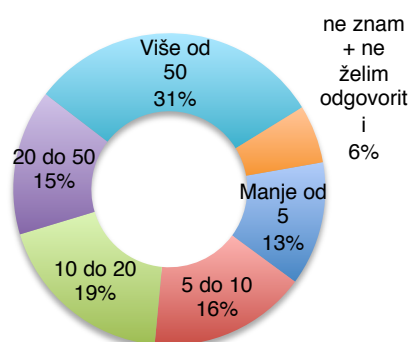

Struktura novinarstva
2011

U velikim redakcijama, s više od pedeset zaposlenih, radilo je više od 30 posto ispitanika, u srednjima (s 20 do 50 radnika) 15 posto, dok preko polovice novinara, čini se, radi u malim pogonima. Nešto manje od trećine ispitanika angažirano je u lokalnim i regionalnim medijima, a što se tipa vlasništva tiče, u privatnim i većinski

Koliko je ljudi zaposleno u vašoj redakciji?

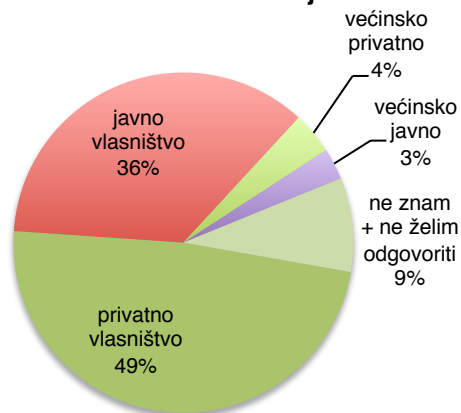
Doseg medija

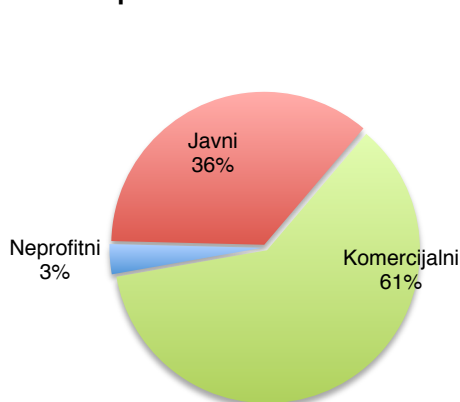
privatnim medijima radi većina od 53 posto ispitanika. Uzme li se pritom u obzir relativno visok udio ispitanika koji “ne znaju” odgovor na to pitanje, ili ga ne žele dati – što bi se moglo biti uzrokovano često netransparentnim vlasničkim strukturama komercijalnih medija – 36 posto zaposlenih u javnim medijima

relativno vjerno zrcali ono što iz drugih izvora znamo o strukturi rada prema medijskim sub-sektorima.³²

Vrsta vlasništva medija

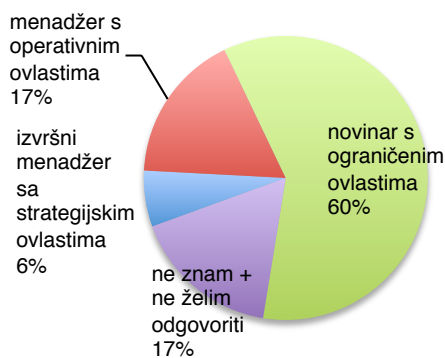
Struktura zaposlenosti u medijima prema sub-ektorima

Najveći dio – 60 posto – ispitanika radi novinarske, reporterske poslove bez upravljačkih ovlasti, kakve ima 23 posto – uglavnom uredničkog – šefovskog kadra.

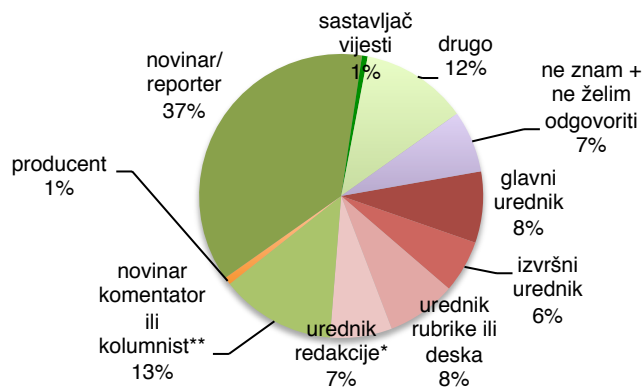
Ovlasti u redakciji

Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika

Radno mjesto / zadaci

Anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika

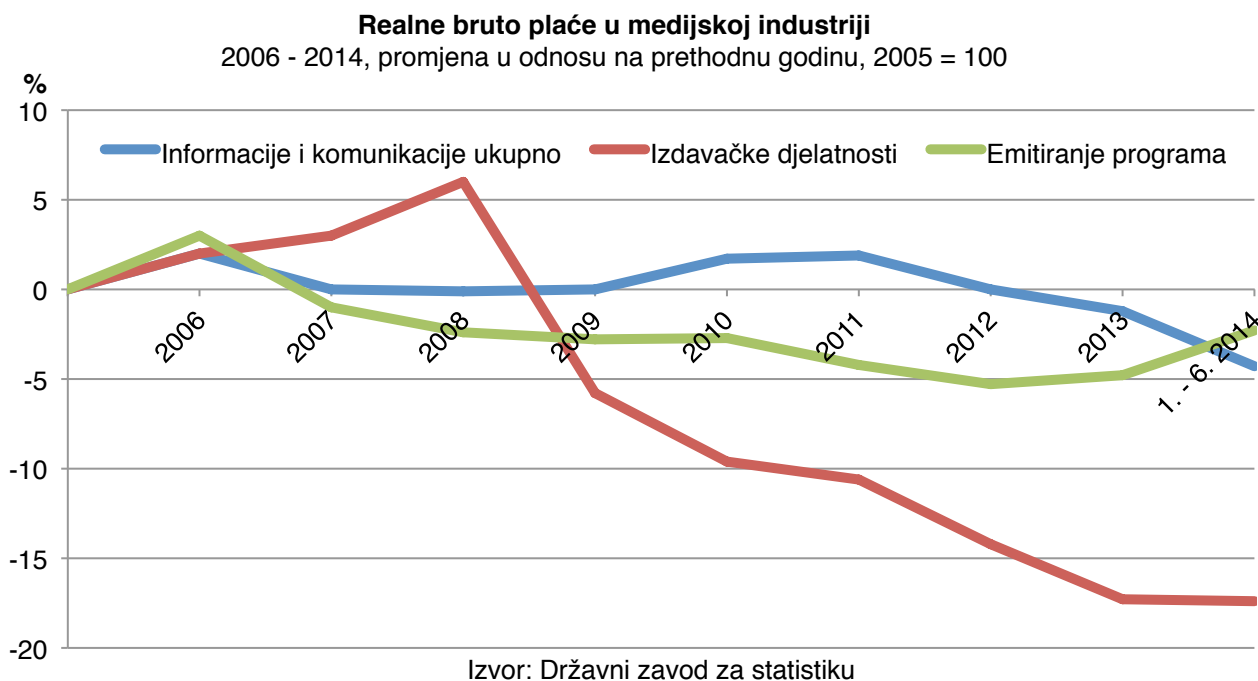
Na preciznije pitanje o konkretnim poslovima i funkcijama u redakciji – koje standardizacija upitnika teško može prikladno odraziti – ponovno je isti udio ispitanika u izravno-proizvodnom angažmanu, budući da se najfrekventniji odgovori u rubrici “drugo” odnose na snimatelje, dopisnike, novinare-voditelje, novinare-urednike, dizajnere-prelamače, itd.³³

³² Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Fine, HRT-a, Hine i Ministarstva kulture

³³ Anketu su pripremili službenici i suradnici Ministarstva kulture, među kojima posebnu zahvalnost treba uputiti prof. dr. sc. Zrinjki Peruško i Adeli Zember s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu

Povećano radno opterećenje za manju plaću

Na tako strukturiranom slučajnom uzorku anketa je potvrdila kako je novinarstvo u Hrvatskoj sve nesigurnije zanimanje, koje je isto i sve slabije plaćeno. Dostupni podaci o kretanju realnih bruto plaća u medijima pokazuju kako je prosječna plaće iz lipnja 2014. (9594 kuna bruto odnosno 6247 neto) u izdavačkoj djelatnosti izgubila za 17,4 posto na vrijednosti u odnosu na plaću iz 2005. godine. Nešto manji pad realne plaće su osjetili radnici na televiziji i radiju, ali i u toj djelatnosti prosječna plaća (10471 kuna bruto / 7314 neto za lipanj 2014.) zaostaje za prosjekom grupe djelatnosti informacija i komunikacija (11701 kuna bruto / 7689 neto).³⁴

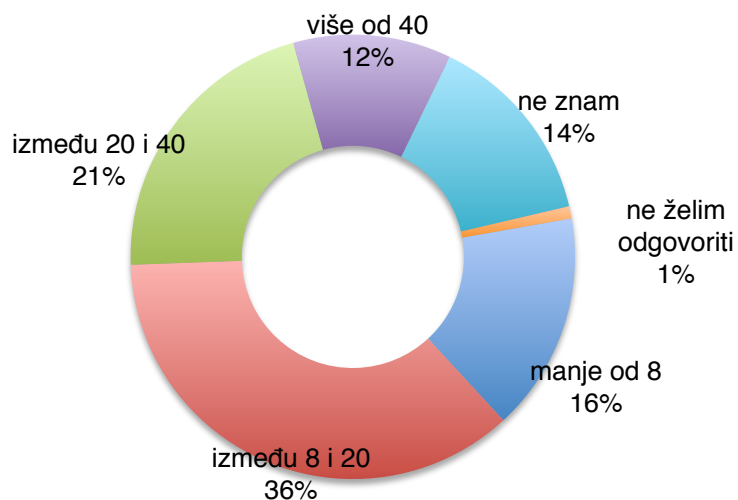
Kako je zaposlenost u medijima postajala sve manjom i nesigurnijom, povećavao se i opseg rada za manju realnu plaću. Onih trideset posto novinara, koji taj pad realnog dohotka pokušavaju nadoknaditi *freelancerskim* radom za dvije i više redakcija, dodaju tako svojoj satnici nemalo dopunsko radno opterećenje.

---

koje su upitnik uskladile s projektom The Worlds of Journalism Studies usmjerenim na kontinuirano praćenje promjena u svjetskom novinarstvu (<http://www.worldsofjournalism.org/>).

³⁴ Pri evaluaciji promjena indeksa realne plaće (koji se računaju dijeljenjem nominalnih indeksa bruto plaća s indeksom potrošačkih cijena) treba imati na umu da se u Hrvatskoj od početka 2014. bilježi deflacija, odnosno pad potrošačkih cijena.

Koliko sati tjedno efektivno radite svoje sekundarne novinarske poslove?

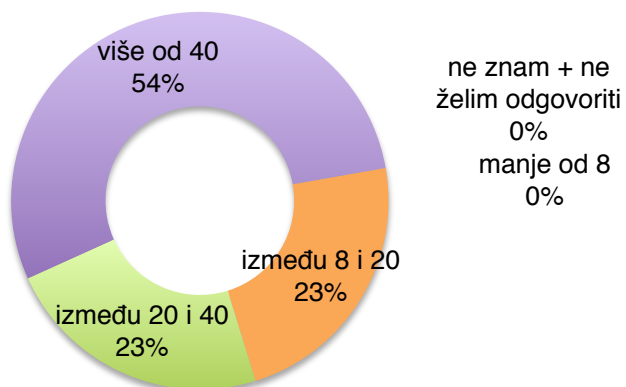

Prema tome, kada bi samo dio profita akumuliranih u medijskoj industriji bio vraćen u novinarske plaće, oni ne bi morali raditi “dvije smjene”, a na njihovim “sekundarnim” poslovima bi se pronašlo isto toliko novih radnih mjesta.³⁵ Ako bi se pritom smanjio i (uglavnom neplaćeni) prekovremeni rad, taj kapacitet medijske industrije bio bi i veći, nego što je potrebno da bi se u novinarstvu zaposlilo onih 1600 nezaposlenih i novinara koji su bili prisiljeni otići iz profesije (još prije 2011. godine).

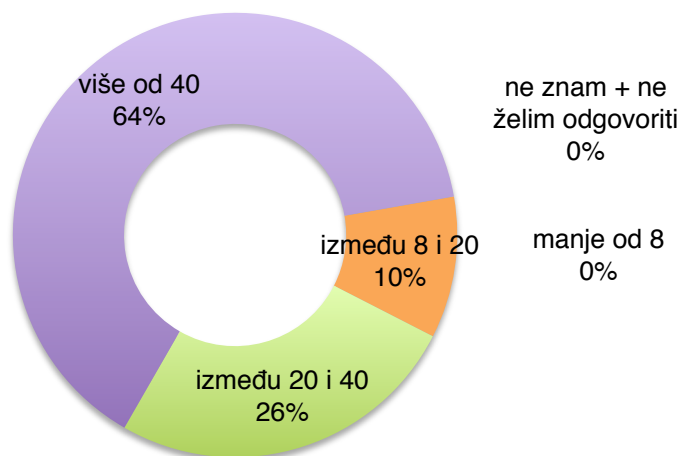
U međuvremenu, prekovremeni rad je postao svakodnevicom za 60 posto novinara (skoro 70 posto u dnevnom tisku), a prekovremeni sati su plaćeni u samo 10 posto slučajeva. Odgovori na pitanja usmjerena rekonstrukciji novinarskog radnog puta otkrivaju da je prekovremeni rad – kontinuirano obilježje novinarskog zanimanja – devedesetih godina prošlog stoljeća bio ipak znatno manje, a osamdesetih još manje raširenom praksom.

³⁵ Na pitanje o vrsti i broju novinarskih priloga koje novinari mjesečno proizvedu na svojim sekundarnim poslovima, ispitanici su tu sferu rada islustrirali, između ostalog, i ovako: “40 – 60 tekstova”, “između 30 i 50 tekstova”, “70 tekstova”, “10 televizijskih priloga, 8 radijskih emisija, 4 novinarska teksta, 8 live javljanja”, “cca. 20 kolumni i komentara”, “uređujem i rirajtam više od 100 kartica teksta”...

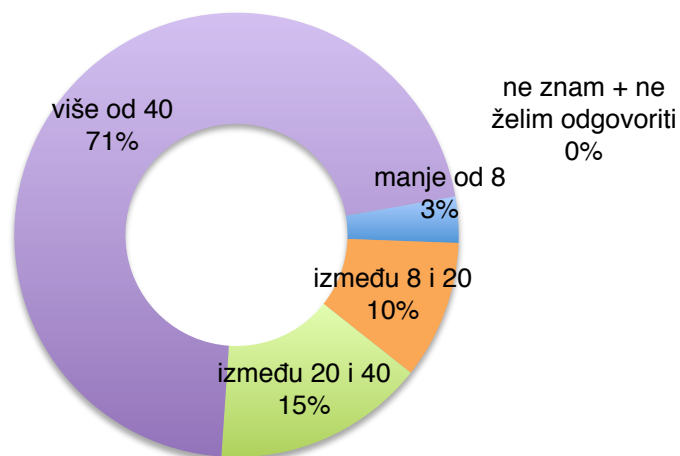
Prekovremeni u dnevnim novinama osamdesetih
(Koliko sati ste radili tjedno 1980 - 1989?)

Prekovremeni u dnevnim novinama devedesetih
(Koliko sati ste radili tjedno 1990 - 1999?)

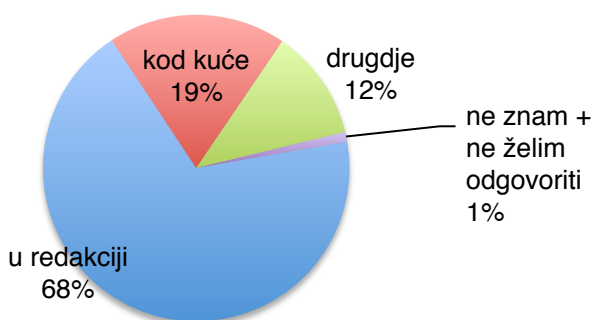

Prekovremeni u dnevnim novinama nultih i desetih
(Koliko sati ste radili tjedno 2000 - 2013?)

O dubinskim promjenama u novinarstvu svjedoči i podatak da petina ispitanika većinu svog radnog vremena obavlja kod kuće, bilo da im je to – kao *freelancerima* – glavni radni prostor, bilo da poslije rada u redakciji, kod kuće odrade još jednu “smjenu”.

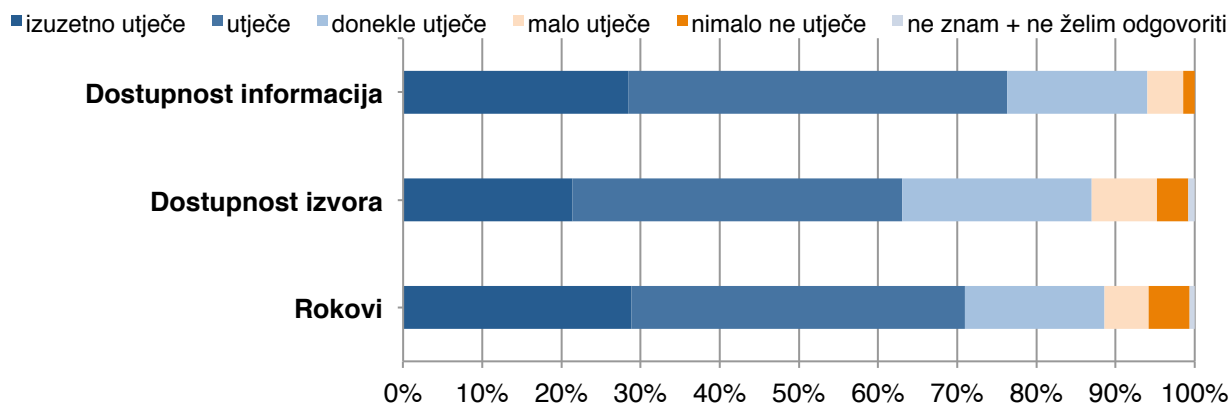
Gdje radite većinu svog radnog vremena?

Podatak da za 40 posto ispitanika rad nije vremenski normiran ilustrirao je povjerenik Sindikata novinara Hrvatske u Glasu Istre Paulo Gregorović primjerom kako u toj redakciji svaki novinar mora zadovoljiti normu od “barem jedne teme dnevno”, a tko to jednom ne uspije, odmah zauzima mjesto na “crnoj listi” za

sljedeću rundu otkaza.³⁶ Sasvim je jasno da u takvom režimu rada, na medijskoj “tekućoj traci”, nikakav istraživački rad niti proučavanje literature teško dolaze u obzir. Provjera informacija i traženje dodatnih izvora ne samo da nisu uobičajeni, nego predstavljaju i prijetnju novinarskom zaposlenju, a svjesni su toga i novinari, koji u ogromnoj većini slučajeva upravo skraćene rokove – kao jedan od uzroka

Koliko dostupnost izvora i informacija te rokovi utječu na novinarstvo?

smanjenoj dostupnosti informacija i njihovih izvora – smatraju presudnim formativnim momentima njihova rada.

Gubitak specijalizacije za temu

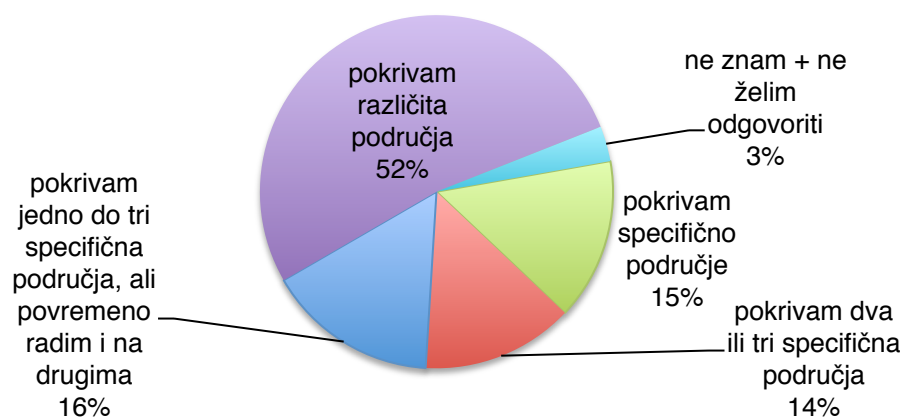
Iako bi u takvom, “restrukturiranom” radnom okruženju bilo na neki način očekivano da se, kao što kažu medijski poslodavci, “uvođenje učinkovitijih organizacijskih struktura”³⁷ usmjeri na povećanje podjele rada – prema načelu da, kada već novinari ne stignu istraživati, onda je bolje da izvještavaju o onome što “imaju u malom prstu” – novinarsku specijalizaciju za pojedina tematska područja (poput politike, ekonomije, sporta ili kulture) ističe tek 15 posto ispitanika, dok se 50 do 80 posto novinara više ili manje prilagođava različitim područjima na

³⁶ Paolo Gregorović na tribini “Funkcija javnih medija”, održanoj 28. veljače 2014. godine u Društvenom centru Rojc u Puli u organizaciji Saveza udruga Rojca (SUR) i Medijske platforme za teoriju i praksu društvenih promjena “Pilula”.

³⁷ Udruga novinskih izdavača Hrvatske udruge poslodavaca u pismu ministru financija od 25. rujna 2012. godine.

Razina specijalizacije:
koliko tematskih područja pokrivaju novinari?

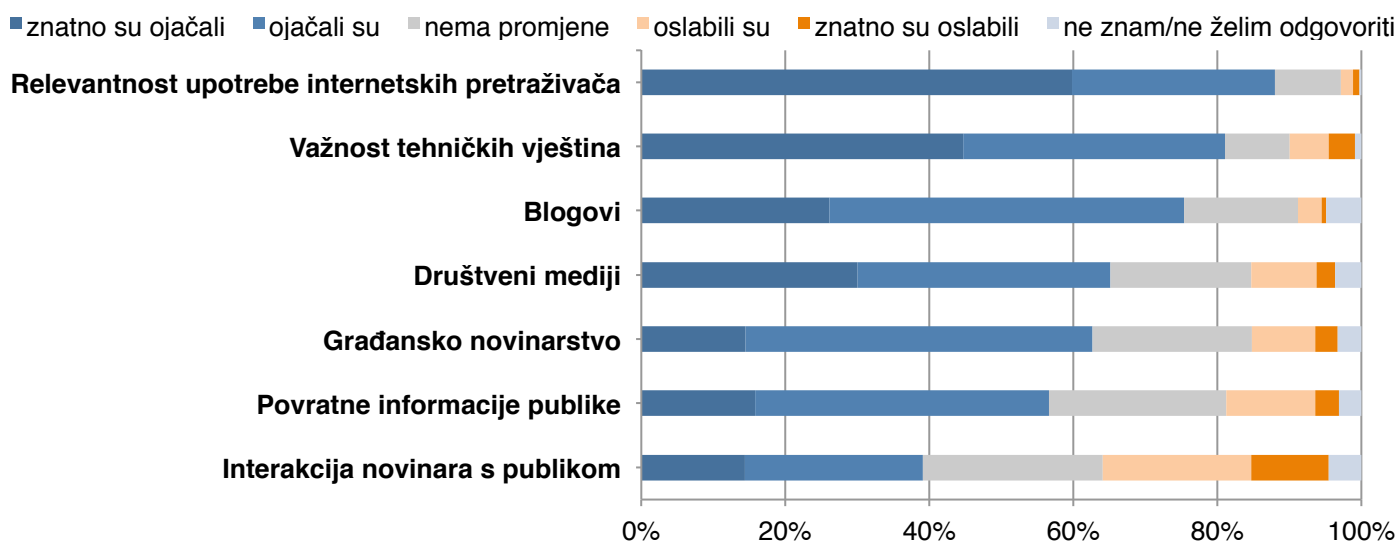
dnevnom meniju.³⁸ U tom “organizacijskom paradoksu”, međutim, sva je prilika da su vremena novinarske specijalizacije već prošla, ustupivši vodeću ulogu modelu fleksibilnog, “*all-round*” novinara. Kako su sami mediji sve više napuštali specijalizaciju za kontinuirano praćenje pojedinih sfera društva, tako je i novinarska stručnost za praćenje nekog tematskog područja, čini se, postala nekom vrstom neželjenog viška. Nije riječ samo o tome da mediji u znatnoj mjeri prestaju redovito izvještavati o aktivnostima kao što su, na primjer, koncerti klasične glazbe ili objavljivanje knjiga – pa se i glazbena odnosno književna kritičarka moraju prilagoditi drugim temama, ili, kao što smo vidjeli, drugim zanimanjima – nego i specijalizacija za, recimo, vanjsku politiku prestaje biti dovoljnim razlogom da se novinarski radni dan posveti istraživanju ili vanjskopolitičkoj temi izvan užeg spektra “senzacionalnih” “događaja dana”. Novinarke i novinari koji nisu voljni prilagoditi se tome da fokus i specijalizaciju na umjetničku produkciju prošire tračevima s estrade, ili fokusu na politiku dodaju –

³⁸ Donekle razumljivo, specijalizacija se imalo frekventnije pojavljuje tek u odgovorima ispitanika starijih od 32 godine, a podjednako je zastupljena u svim vrstama medija, što donekle iznenađuje, ako ne uzmemo u obzir kako je među radijskim i televizijskim novinarima relativno velik udio zaposlenih u javnim medijima. Na pitanje koja područja pokrivaju u svom radu – moguće je da to ponešto govori i o tematskoj strukturi hrvatskih medija – najviše ispitanika (200) je navelo politiku i vijesti/ aktualne afere (199), a zatim slijede kultura (187), ekonomija (173), unutarnja politika (151), zločin i zakon (114), zdravstvo (112), zabava (109), sport (96), vanjska politika (74) i druga područja (32).

pa, opet neku vrstu tračeva – ubrzo će se naći na zlu glasu i “crnoj listi”, kakve ne postoje samo u Glasu Istre.³⁹

Oni koji ostaju, morat će se sve više oslanjati na pretragu internetskih izvora i tehničke vještine, kako bi udovoljili novim radnim zadacima. Novinski reporter često će – zbog otpuštanja fotografa – morati pribaviti i fotografije, uploadati tekst na internetsku stranicu, a ponekad i grafički “prelomiti” svoj rad. Radijski novinari svoje priloge već odavno samostalno i montiraju, pripremaju pisane verzije za

Koliko su ojačali utjecaji tehnike i tehnoloških promjena u komunikaciji na novinarstvo u zadnjih pet godina?

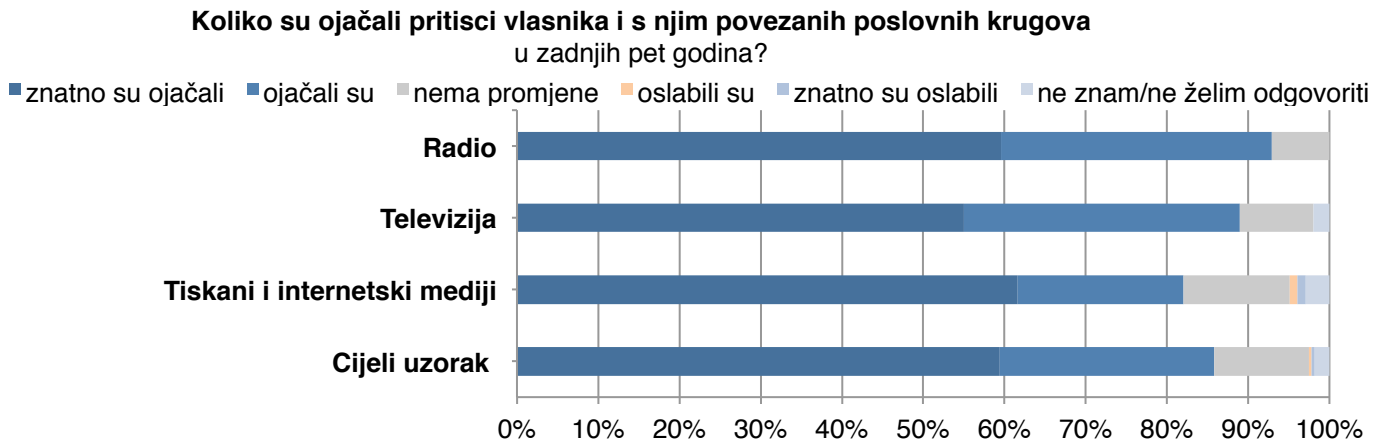
internet, a kako se televizijske ekipe smanjuju, sve je češće vidjeti potpis tzv. video-novinar na ekranu, što znači da je ista osoba držala i kameru, i mikrofoni, i postavljala pitanja sugovorniku, kako bi napokon u montaži samostalno pripremila prilog. Čini se, ukratko, kako su tehnološke promjene manje dio rješenja, a više dio niza dodatnih problema za novinarstvo.

Rast pritisaka vlasnika medija

Kako im se vrijeme za istraživanje i rokovi za “isporuku” skraćuju, a repertoar zadataka širi, novinarke i novinari su često prisiljeni vlastita objašnjenja događaja o kojima izvještavaju substituirati tumačenjima izvora, u brzini balansirati

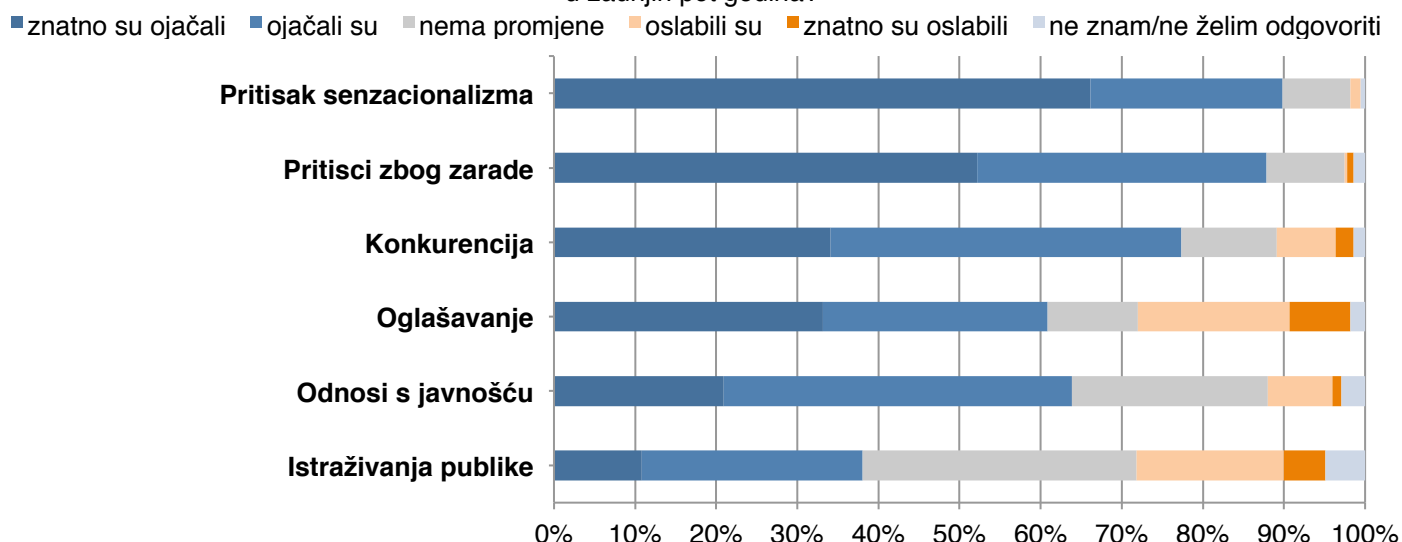
³⁹ Etnografski uvid u kulturu i redakcijske prakse u vrijeme restrukturiranja američkih dnevnih novina nude radovi Davida M. Ryfea: *Structure, agency, and change in an American newsroom*, Journalism vol. 10/2009(5): 665-683; *Broader and deeper: A study of newsroom culture in a time of change*, Journalism vol. 10/2009(2): 197-216 i *Can Journalism Survive: An Inside Look at American Newsrooms*, Polity, 2012.

suprotstavljenim tumačenjima, i napokon – kako vremena za provjeru nema – konačni sud prepustiti nekom od nekolicine uvijek dostupnih stručnjaka opće prakse, uključujući i nemali broj angažiranih lobista. Među 85 posto novinara koji u posljednjih pet godina bilježe porast pritiska vlasničkih i povezanih poslovnih interesa

na medije najveći udio onih koji taj problem smatraju akutnim radi u – odreda privatnim – tiskanim i internetskim medijima (zanimljivo, samo dvoje od 550 ispitanika su odgovorili da su vlasnički pritisci u posljednjih pet godina oslabili). Radijski i televizijski novinari, uključujući i one iz javnih medija – koji toj vrsti pritiska nisu izravno izloženi – također pokazuju visoku razinu prepoznavanja problema. Medijski radnici u ogromnim postotcima upozoravaju na jačanje ekonomske sfere moći kao dominantne snage formiranja mišljenja i putem fabriciranja senzacije, odnosno utrke za prihodima općenito, bilo putem oglašavanja, bilo u natjecanju s konkurencijom za naklonost publike. Zanimljivo je

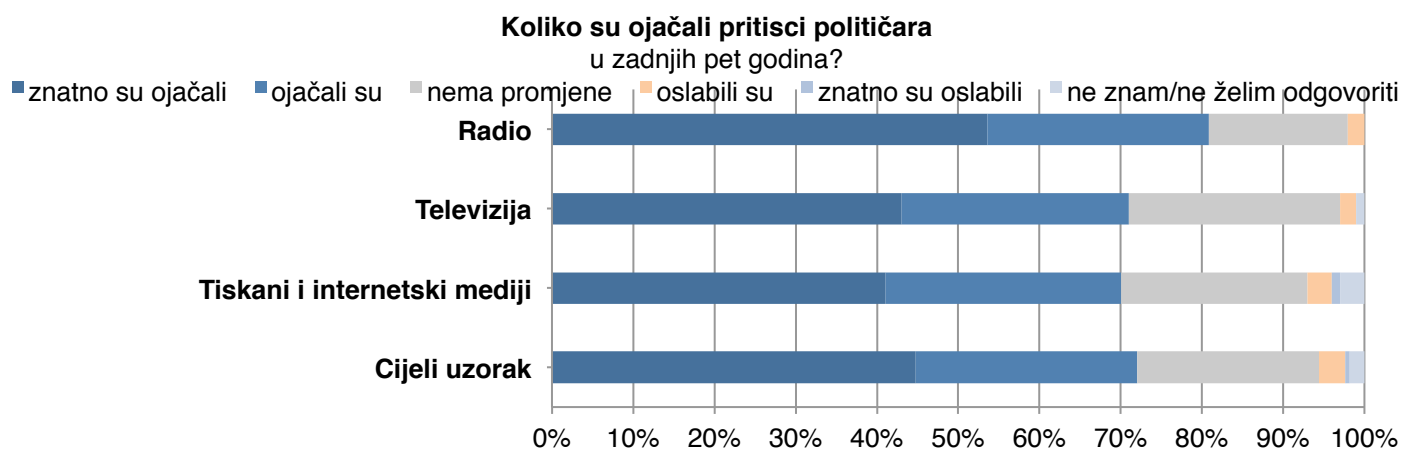
Reprodukcija ekonomskih pritisaka na medije u zadnjih pet godina?

da, dok u referentnom razdoblju oglašavanje u medijima znatno opada, pritisak oglašivača, odnosno njihov interes da filtriraju medijski sadržaj, jača za 28 posto ispitanika, a za još 33 posto njih znatno jača. Ipak, kod ispitanika u tiskanim medijima, pa zatim na radiju – koji bilježe značajniji relativni pad oglašivačkih prihoda – ti postotci su barem za nijansu manje naglašeni, a pojavljuju se i oni koji primjećuju slabljenje utjecaja oglašavanja. Marketinška istraživanja onoga što publika, navodno, želi, kojima se često legitimiraju “restrukturiranja” redakcijskih praksa, možda utječu na medijsku proizvodnju u tek nešto manje alarmantnom opsegu – vjerojatno stoga što se manje i provode – nego druge poluge tržišta. Međutim, za 64 posto ispitanika na novinarstvo jača odnosno znatno jača utjecaj “čuvara informacija” iz PR-industrije, koja ne promovira interese samo tržišnih aktera, nego i onih političkih.

Jačanje pritisaka političara na novinarstvo primjećuje od 70 do 80 posto ispitanika, ponovno – kao i u kod vlasničkih / poslovnih pritisaka – najviše među radijskim, a nešto manje među televizijskim te novinarima tiskanih i internetskih medija. Za razliku od pitanja o vlasničkoj sferi, čiji pritisak jača za 85 do 92 posto ispitanika, u odgovorima na ovo pitanje se u značajnijoj mjeri (više od 20 posto) pojavljuje konstatacija kako u intenzitetu političkog pritiska “nema bitne promjene”. Gotovo da bi se položaj novinarstva “između čekića (tržišta) i nakovnja (politike)” mogao sažeti riječima koje je upotrijebio jedan novinar iz Bosne i Hercegovine:

“Politika nas ‘pegla’ otprije, a ovi sada [vlasnici i sve što uz njih ide] nas ‘peglaju’ još i više”.⁴⁰

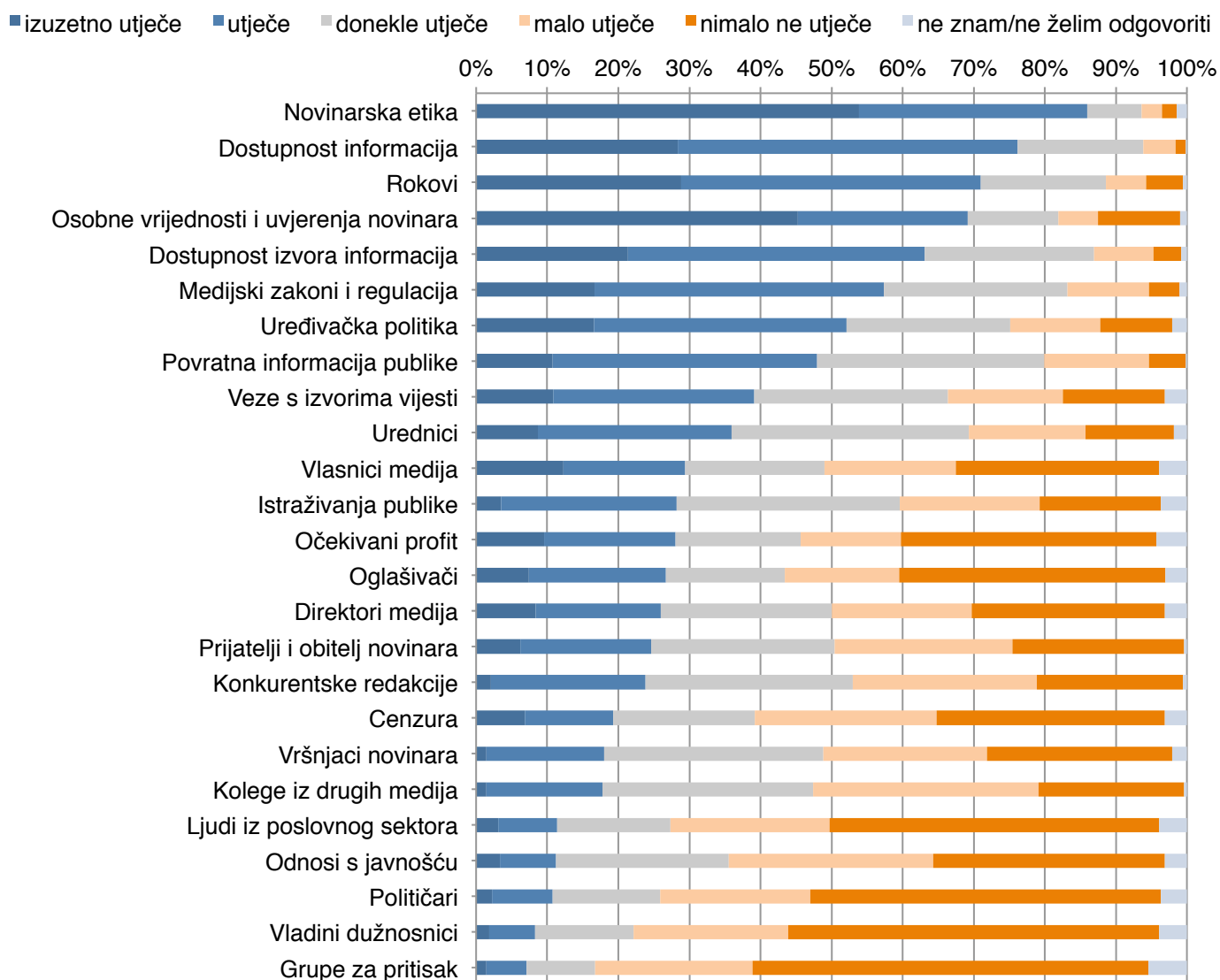

Novinarska etika kao zadnja linija obrane?

Putem odgovora na pitanja u istraživanju usmjerena na rekonstrukciju samopercepcije novinarske profesije može se zaključiti kako medijski radnici smatraju da dio pritiska na novinarstvo u većoj mjeri amortiziraju. Među kategorije koje malo ili nimalo (no ipak do 20 posto) utječu na novinarski rad moglo bi se ubrojati institucionalnu i izvaninstitucionalnu sferu politike (političare, vladine dužnosnike i grupe za pritisak), a zatim i “ljude iz poslovnog sektora”, kolege novinare i vršnjake poznanike, pa i cenzuru, za koju skoro 60 posto novinara smatra kako malo ili nimalo utječe na njihov rad. Naravno, svi ti indikatori se mogu promatrati i s druge strane, uočavajući alarmantan podatak da skoro 40 posto ispitanika upozorava da cenzura barem donekle utječe na medijski prikaz zbilje. To posebno dobiva na težini uzme li se u obzir da konkurencija i profitni interes vlasnika, oglašivača i direktora te urednici i veze s izvorima utječu na novinarstvo prema mišljenju od 45 do preko 60 posto ispitanika. Novinarke i novinari se gotovo jednoglasno slažu kako su glavni formativni momenti u njihovom radu – uz novinarsku etiku i osobna uvjerenja – (sve manja) dostupnost informacija i izvora, (sve kraći) rokovi, medijska regulacija (koja im po svemu sudeći ne ide na ruku), uređivačka politika i povratne informacije publike.

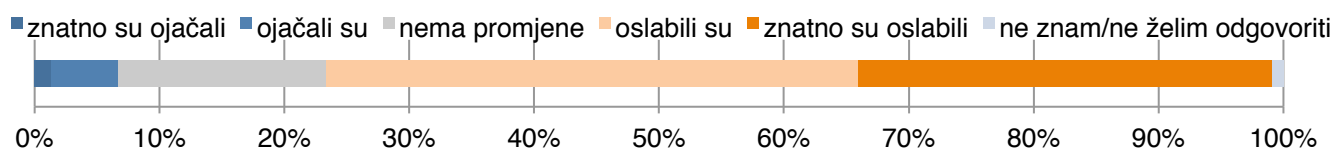
⁴⁰ Na konferenciji South Eastern Europe Media Observatory 12. i 13. lipnja 2014. godine u Tirani.

Koliko navedene kategorije utječu na novinarski rad?

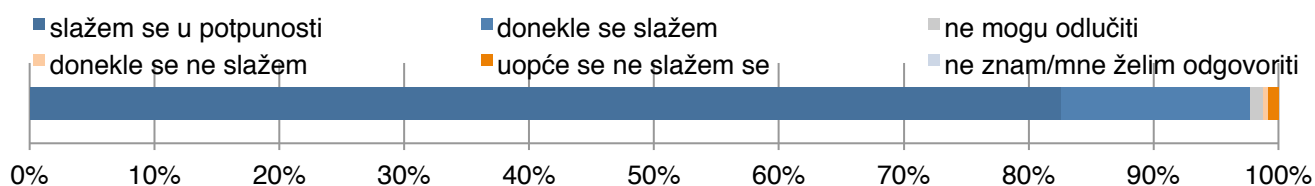

Uređivačka politika u komercijalnim medijima, međutim, predstavlja više ili manje eksplicitnu uredničku objavu interesa vlasnika. Isto vrijedi i za sve kraće rokove isporuke. Napokon, što je drugo medijsko zakonodavstvo, nego normativni iskaz politike i svega onoga – od vlasnika medija, oglašivača iz poslovnog sektora, do grupa za pritisak – što je oblikuje. Budući da se u tim, formativnim kategorijama bez sumnje ogledaju prethodne, “amortizirane”, moglo bi se zaključiti kako strukturni pritisci na novinarstvo pronalaze svoj kumulativni put do kioska, radijskog etera i ekrana. Na putu im, naime, ne stoji mnogo toga, do novinarske etike i individualne borbe pojedinaca za dobrano narušeni integritet profesije.

Jesu li etički standardi novinarske profesije ojačali ili oslabili tijekom zadnjih pet godina?

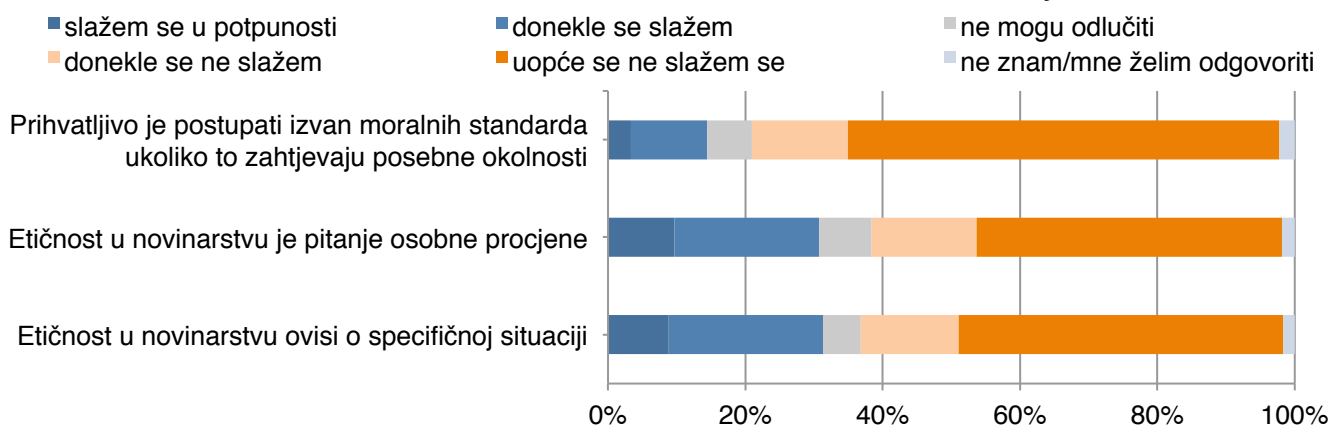

Moraju li novinari uvijek primjenjivati profesionalna etička načela, bez obzira na situaciju ili kontekst?

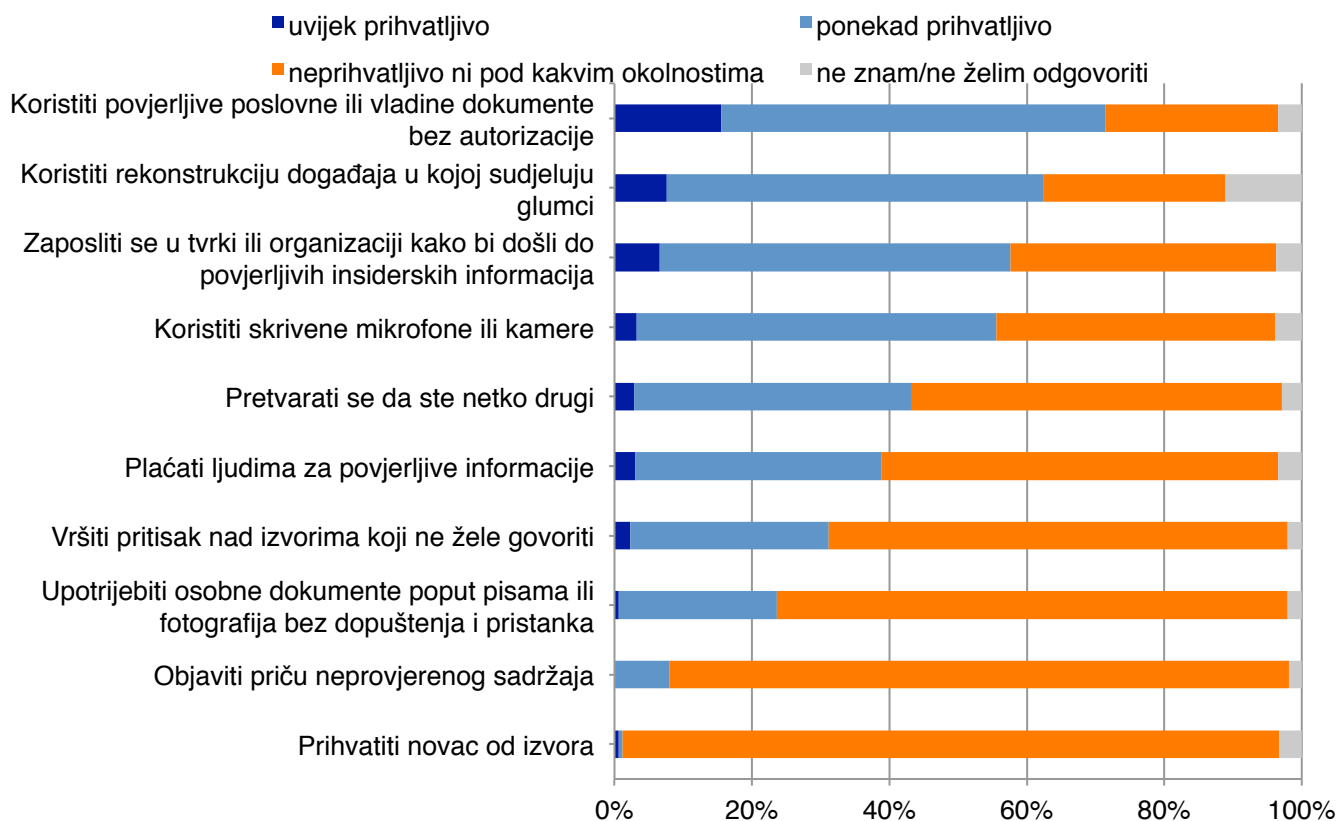

Dok 76 posto novinara smatra kako su etički standardi profesije oslabili (43) ili čak znatno oslabili (33 posto), 98 posto ih drži temeljnom vrijednošću koju ni u kojoj situaciji ne bi trebalo napuštati. Teško da bi se u nekoj drugoj profesiji pronašao takav nesklad između normativnih predodžbi i dojmova o stvarnom stanju. Ponešto o tome svjedoče i drugi odgovori ispitanika o profesijskoj etici, koja se silom situacijske nužde ponekad fleksibilno primjenjuje. Moralna ekonomija osobne procjene, prema kojoj je ponekad prihvatljivo koristiti načelno sporne metode kako bi se došlo do informacije ili priče, kreće se u rasponu od 8 posto “tolerancije” za objavu neprovjerenih sadržaja, 43 ili 58 posto za novinarsko

Novinarska etika: koliko se novinari slažu s navedenim tvrdnjama?

Novinarska etika 2: koliko je prihvatljivo...?

Izvor: Ministarstvo kulture (2014) Anкета o iskustvima i stavovima medijskih radnika

“uranjanje” u lažni identitet, do 71 posto za neovlaštenu upotrebu “povjerljivih” dokumenata vlade ili korporacije. Ipak, čini se da nema novinara kojma je “uvijek prihvatljivo” objaviti neprovjerenu informaciju ili prihvatiti novac od njenog izvora. Ovisno o pitanjima i kontekstu, za barem četvrtinu ispitanika nije prihvatljiva niti najmanja “fleksibilizacija” integriteta profesionalnog novinarstva, odnosno “profesionalnog modela”, kako ga medijska teorija često naziva.

Objektivno informiranje, *watchdog* funkcija, platforma demokratskog dijaloga, informacije koje su potrebne na biračkom mjestu i pozicija nepristranog promatrača su obilježja koncepcije novinarstva s kojom se, u većoj ili manjoj mjeri, slaže gotovo 100 posto ispitanika. Te odrednice “profesionalnog modela” novinarstva britanski mediolog James Curran opisuje kao “...kanon profesionalne objektivnosti, s naglaskom na nezainteresirani otklon, odvajanje činjenica od mišljenja i balansiranje tvrdnji i protutvrdnji”, što proizlazi iz shvaćanja “uloge medija kao informacijskog kanala između vlade i podanika” (Curran 1991: 31 - 32),

odnosno “pojednostavljenog shvaćanja društva kao agregacije pojedinaca i vlade kao ‘središta moći’” (1991: 29). Slično, i Paolo Mancini navodi tri glavne karakteristike kanona: “(1) novinarstvo bi trebalo biti odvojeno od (političke kao i ekonomske) moći, (2) novinarstvo bi trebalo biti neutralno i objektivno; (3) novinarstvo bi trebalo udovoljavati funkciji vertikalne komunikacije (između vladajućih i onih kojima se vlada)” (Mancini 2000: 238). Nasuprot tome, novinarstvo se pojavilo i razvijalo kao nimalo neutralan izraz pozicija onih koji su njime bavili, nerijetko izražavajući interese novinara i njihovih čitatelja na veoma “subjektivan” način, često dolazeći u sukob sa suprotstavljenim stajalištima. Očuvanje množine *različitih* pozicija u javnoj sferi bilo je, kao što upozorava Robert W. McChesney, jednim od glavnih razloga usvajanja Prvog amandmana na Ustav SAD-a 1791. godine koji je zaštitio slobodu (opozicijskih) medija od mogućih zabrana onih koji bi osvojili vlast. “Tijekom devetnaestog stoljeća tisak je ostao eksplicitno pristran, ali je počeo i donositi sve veći profit kako su cijene padale, stanovništvo raslo, a oglašavanje – koje je postalo glavnim izvorom prihoda – cvjetalo. Komercijalni je tisak postao manje kompetitivan sustav i sve je više i sve očitije prelazio u ruke bogatih pojedinaca koji su obično dijelili političke nazore svoje klase”, efikasno onemogućavajući različite poglede da se probiju do šire publike. “Na početku dvadesetog stoljeća ovo je dovelo do svojevrstne krize američkih medija – ili krize tiska, kako se to tada zvalo. Sve je više i više rasla uloga komercijalnih medija u životima ljudi (do 1999. konzumacija se medija u SAD-u povećala na prosječnih jedanaest sati dnevno), a istovremeno je medijska industrija postala carstvom relativno malog broja velikih komercijalnih koncerna bez konkurencije na tržištu. Era održivih ‘alternativnih’ ubrzano je odlazila u povijest” (McChesney 2011). Efekti medijske koncentracije su izazvali reakcije i vlasnika medija, zabrinutih da bi publika njihove proizvode mogla odbaciti kao nevjerodostojne, i službenih aktera, tradicionalno zabrinutih za demokratske efekte, u etički fundiranim pozivima na “odgovornost” medija. “Lukavim je izdavačima bilo jasno da njihovo novinarstvo mora izgledati neutralno i nepristrano (što su bili pojmovi potpuno strani novinarstvu u vremenu osnivanja SAD-a) ili će im biznis donositi daleko manje profita” (McChesney 2011), što je rezultiralo kanoniziranjem “profesionalnog modela” novinarstva. Na novoosnovanim školama novinarstva,

potpomognut tekstovima poput *Izveštaja Hutchinsove komisije* (Hutchins 1947) ili Petersonove *Teorije socijalne odgovornosti tiska*, uspostavlja se koncept “četvrte sfere vlasti” i privid neutralnog promatrača društvene zbilje kao jedini odgovor na probleme medija “koje karakteriziraju veličina, nekolicina i cijena kadre da efikasno onemoguće slobodu govora za cijelu populaciju” (Siebert, Peterson i Shramm 1956: 101). Međutim, već prva od pet odgovornosti koje kanonizira Hutchinsova komisija⁴¹ – prikazivanje događaja u kontekstu koji im daje značenje – otkriva nerazrješive tenzije koncepta “objektivnosti”. U situaciji postojećih socijalnih podjela, čiji kontekst će biti odabran kako bi događajima “davao značenje”? Procesi restrukturiranja redakcija, na primjer, u kontekstu mjerodavnom za novinare dobivaju značenje povećanog radnog opterećenja, straha od gubitka zaposlenja, sve manjeg utjecaja novinara na oblikovanje – napokon – sve manje provjerenog i informativnog sadržaja. Nasuprot tome, isti događaji i pokazatelji o broju otpuštenih novinara za vlasnike medija mogu predstavljati poželjnu sliku industrije rukovođene “uvođenjem učinkovitijih organizacijskih struktura. Unatoč tome, privlačnost modela “profesionalnog novinarstva” relativno sporo slabi.⁴² Uvjeren da se sličan “jaz između teorije i prakse” može ponaći širom svijeta, Mancini opisuje kako je tijekom razgovora s talijanskim novinarima utvrdio da se “kontinuirano pozivaju na ono što bi trebalo biti najboljim modelom novinarstva u funkciji *watchdog*: neutralnim, objektivnim i neovisnim od drugih društvenih snaga. U stvarnosti, novinari djeluju drugačije: slijede drugačiji model novinarstva. (...) U stvarnosti, talijanski novinari su advokati, povezani s političkim strankama, i veoma blizu da sami budu političarima” (2000: 235). McChesney utvrđuje tri temeljne predrasude kanona profesionalnog novinarstva: “Prvo, kako bi se uklonila kontroverza oko izbora priča, legitimnim se temeljem novosti smatra sve što naprave službeni izvori, tj. djelatnici vlade i istaknute javne ličnosti. Ovo je

---

⁴¹ Riječ je “odgovornosti novinarstva” da ponudi (1) “istinit, sveobuhvatan i jasan pregled događaja dana u kontekstu koji im daje značenje” mjereno “objektivnošću”, (2) “forum razmjene kritike i komentara” barem utoliko da ne prešućuje, kao što komisija primjećuje da se događa, “ideje različite od njihovih”, (3) “projekciju reprezentativne slike društvenih grupa” putem “njihovih, unutrašnjih istina”, (4) “predstavljanje i razjašnjavanje društvenih vrijednosti i ciljeva” te (5) “potpun pristup dnevnim informacijama” (Hutchins 1947: 18 – 22).

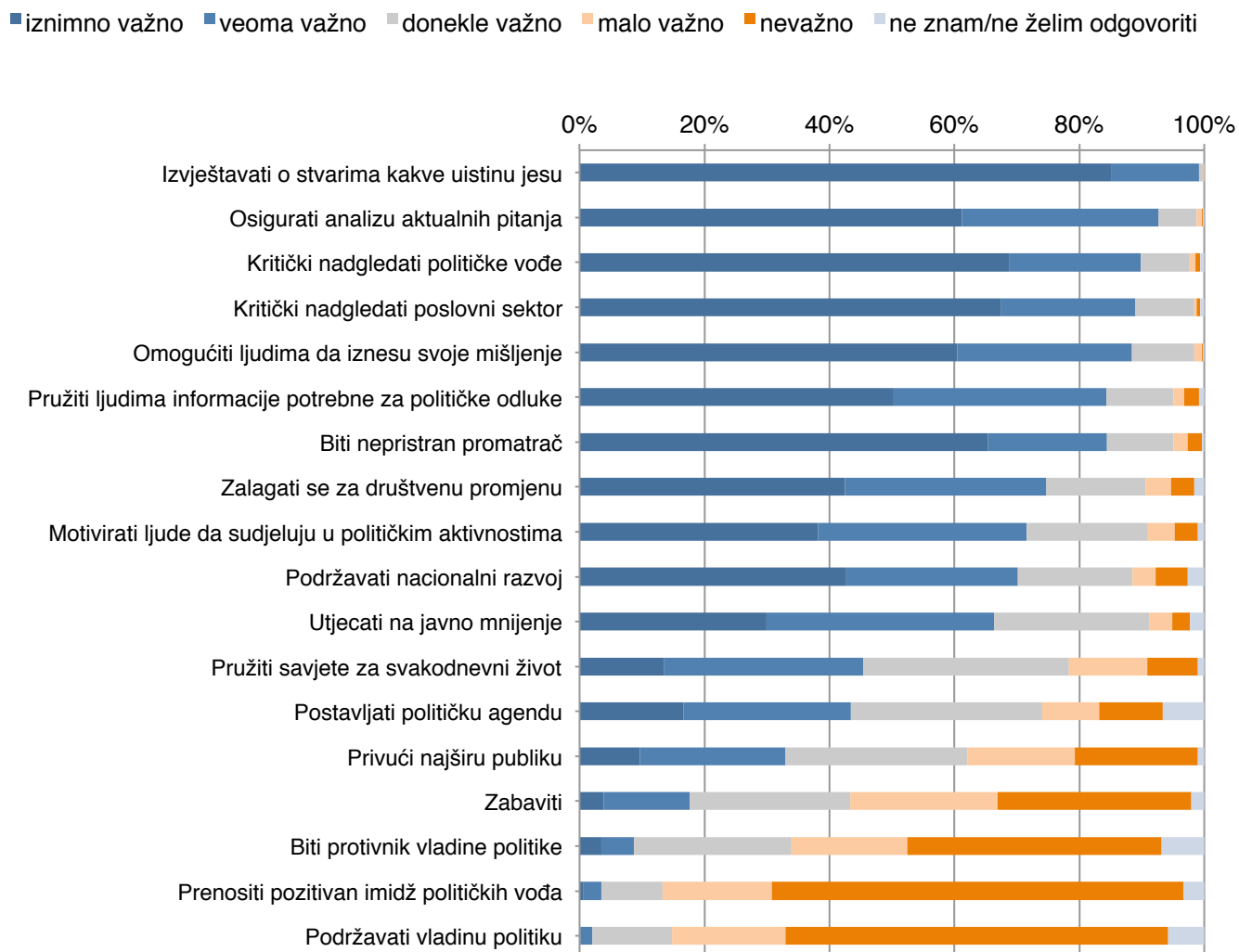
⁴² Paolo Mancini to dijelom pripisuje učincima “izvoza Prvog amandmana” (kako glasi naslov knjige Margaret Blanchard, 1986). U sklopu “križarskog pohoda slobodnog tiska” na zemlje u razvoju, “profesionalni model novinarstva gubi bilo kakvu interpretativnu snagu i, daleko od bilo kakvog teorijskog pristupa, postaje ideologijom” (Mancini 2000, 236).

političkim dužnosnicima (i, u manjoj mjeri, poslovnom svijetu) dalo značajnu moć određivanja sadržaja novina govorenjem o nekoj temi ili njenim prešućivanjem. Novine su zato počele nalikovati na glasilo srednjestrujaškog establišmenta. Drugo, također radi izbjegavanja kontroverzi, profesionalno je novinarstvo zahtijevalo da priča bude aktualna kako bi se objavila. Ovo je značilo da su ključna socijalna pitanja poput rasizma ili ugrožavanja okoliša propadala kroz novinarsko sito ako nije bilo događaja koji bi opravdao pisanje o ovim temama, poput protesta ili službenog izvješća. (...) Treća je predrasuda profesionalnog novinarstva manje očita, ali najvažnija: daleko od toga da bi bilo politički neutralno, ono krijumčari vrijednosti naklonjene komercijalnim ciljevima vlasnika i oglašivača kao i političkim ciljevima vlasničke klase. Na taj način krimi-priče i novosti o kraljevskim obiteljima i slavnim osobama postaju legitimnim vijestima. (Jeftino ih je proizvesti i ne mogu razbjesniti moćnike.) Tako se aktivnosti vlade prate mnogo pozornije od onoga što rade moćnici poslovnog svijeta. A kad je riječ o aktivnostima vlade, one koje služe interesima siromašnih (primjerice socijalna pomoć, zdravstvo itd.) mnogo se više kritiziraju od onih koje prvenstveno služe interesima bogatih (primjerice CIA i druge institucije državne sigurnosti) i koje su strogo zabranjene kao teme. Genij je profesionalnog novinarstva u tome što čini novinarstvo slijepim na kompromise s moći koje rutinski čini” (McChesney 2011). Komentirajući uspostavu tog sustava predrasuda o “najboljem modelu novinarstva” Mancini primjećuje da je “prijelaz od politički angažiranog ka neutralnom, objektivnom novinarstvu” glavni oslonac imao u “tržišnoj orijentaciji novinarstva koja je implicirala: (1) pad razine stranačkog angažmana, s tiskom koji je zarađivao svoju autonomiju od stranke ili drugih ideološki orijentiranih grupa, (2) autonomiju od vlade kojoj je tisak trebao biti glavnim *watchdogom*; (3) da su čitatelji i gledatelji postajali glavnim izvorom ekonomske nezavisnosti” (Mancini 2000: 234 i 238).

Međutim, kako ta ekonomska nezavisnost posljednjih godina – ne samo u Hrvatskoj, nego i drugdje u svijetu – postaje sve više upitnom, možda se u odgovorima hrvatskih novinarki i novinara na sljedeći set odrednica novinarstva može naslutiti i ponešto drugačija koncepcija profesije. Ma koliko se radilo o općenitim anketnim indikatorima, zalaganje za društvenu promjenu i razvoj, politička mobilizacija i oblikovanje javnog mnijenja – koje kao važne, iznimno ili

barem donekle važne ističe 90 posto ispitanika – možda svjedoče o nekom samosvjesnijem ili barem, kako bi rekli mediolozi, manje koloniziranom viđenju profesije (Mancini 2000: 236).

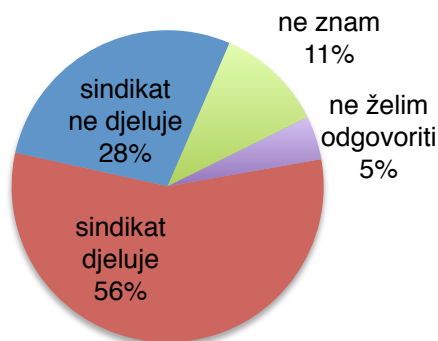
Koncepcije novinarstva: koliko je važno...?

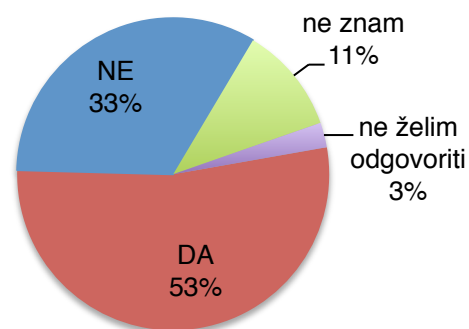
Bilo kako bilo, hoće li hrvatske novinarke i novinari suočeni s povećanim pritiscima izvana i radnim opterećenjem unutar sve manjih redakcija zauzeti aktivnu poziciju, ili će biti “nepristrani promatrači” za sve manju i nesigurniju plaću, ovisit će i o njihovim strukovnim i sindikalnim strategijama. Dok je procjena prosječne sindikalne gustoće (omjer broja zaposlenih i članova sindikata) u Hrvatskoj oko 34 posto⁴³, anketa o iskustvima i stavovima medijskih radnika

⁴³ Dragan Bagić (2010) *Sustav industrijskih odnosa u Republici Hrvatskoj*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, doktorska disertacija: 164, <http://core.kmi.open.ac.uk/download/pdf/12344804.pdf>, pristupljeno 19. travnja 2014.

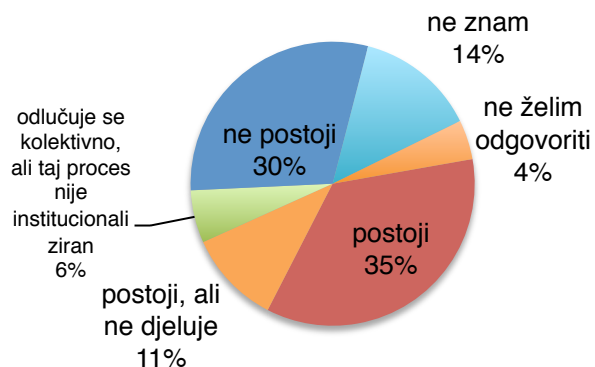
Kakva je sindikalna organiziranost u poduzeću odnosno primarnoj redakciji?

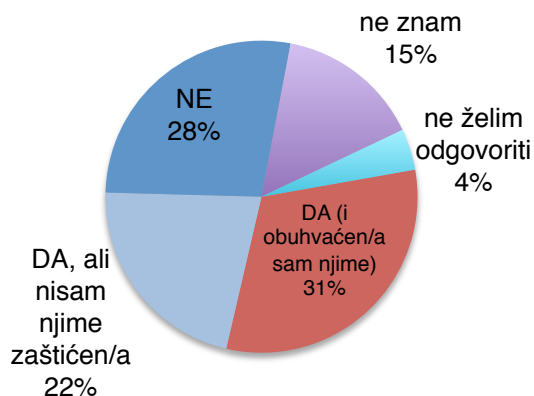
Djeluje li u vašoj primarnoj redakciji ogranak HND-a?

Postoji li u vašem poduzeću radničko vijeće ili neki drugi oblik kolektivnog odlučivanja?

Je li u mediju za koji radite na snazi kolektivni ugovor?

– ali i podaci o broju članova Sindikata novinara u odnosu na ukupan broj novinara – svjedoče o iznadprosječnoj sindikalnoj organiziranosti hrvatskog novinarstva. Budući da SNH djeluje u 56 posto, a ogranak HND-a u 53 posto redakcija, čini se da niti zastupljenost kolektivnih ugovora i funkcionalnog suodlučivanja (31 odnosno 35 posto) nije nemoguće unaprijediti.

Produžena ruka vlasnika

Mnogo toga “na redakcijskom frontu” ovisit će o sudbini odredbi statuta medija. Uvedena Zakonom o medijima (ZM 2003: 24 – 26), norma prema kojoj bi novinarke i novinari trebali sudjelovati u izboru urednika počela se primjenjivati tek deset godina kasnije, i to samo u tiskanim, neprofitnim i dijelu elektroničkih medija (onih koji apliciraju za porezne olakšice i subvencije)⁴⁴. Međutim, što se događa kada se – kao što je bio očigledan slučaj prilikom vlasničke smjene glavnog urednika Novog lista Branka Mijića u rujnu 2014. godine – niti ono što stoji u statutu ne poštuje? Zakon nigdje ne opisuje proceduru nadzora nad primjenom odredbi statuta (kao što ne predviđa niti sudjelovanje *freelancera* u glasovanju, niti minimalne standarde koji bi malobrojnim redakcijama omogućile da tim putem izbore elementarnu razinu autonomije), slabo onemogućavajući “sve je prisutniji trend negativne selekcije pri izboru uredničkog kadra” na koji upozorava jedna novinarka, uočavajući da “na poziciju urednika (...) medijski vlasnici sve češće imenuju osobe bez značajnijeg autorskog opusa, s iznimno skromnim, pa čak i nikakvim novinarskim iskustvom. (...) Preplaćeni urednici bez značajnijeg novinarskog iskustva, a nerijetko i bez fakultetskog obrazovanja spremni su provesti i one želje medijskih vlasnika koje se oštro kose s dobrim profesionalnim novinarskim standardima te prakticirati različite oblike pritisaka na novinare. Urednički timovi u praksi funkcioniraju kao bespogovorni izvršitelji želja medijskog vlasnika, transmisija njegovih narudžbi i ne pripadaju redakciji već menadžmentu medijskih korporacija. Potvrđuje to i nedavna praksa pregovaranja o redakcijskim statutima kad su urednici bili sastavni dio poslodavčevog pregovaračkog tima.”

Dodatni skup problema u novinarskom radu predstavljaju odredbe kaznenog zakonodavstva o tzv. djelima protiv časti i ugleda. Umjesto insistiranja na većoj odgovornosti medija i njihovih vlasnika, posebno putem dosljedne primjene zakonskih odredbi o pravu na ispravak i odgovor, Kazneni zakon iz 2011. godine⁴⁵

---

⁴⁴ Počevši od 2013. godine, uvažavanje odredbe Zakona o medijima (ZM 2003: 26) o postojanju statuta postaje uvjetom za snižene stope poreza na dodanu vrijednost te prijavu na javne pozive za dodjelu bespovratnih sredstava neprofitnim medijima i Fonda za poticanje pluralizma i raznolikosti neprofitnih medija.

⁴⁵ Kazneni zakon (Narodne novine 125/2011) o kaznenom djelu tzv. sramoćenja, u članku 148 kaže: “Nije dopušteno dokazivanje [istinitosti] počinitelju koji činjeničnu tvrdnju nije iznosio ili pronosio u javnom interesu...”

uspostavlja individualnu kaznenu odgovornost novinara i za objavu istinitih informacija, ako sud procjeni da one nisu u "javnom interesu", pod prijetnjom kazne u visini godišnje plaće. Međutim, od eventualne senzacionalističke objave nebitnih informacija iz nečijeg "privatnog života" mogu prividno i kratkotrajno profitirati jedino vlasnici medija, dok novinarke i novinari od toga samo gube. Novinarstvo kao izrazito javna djelatnost tako se još jednom našlo na udaru zaštite privatnog interesa. Kako ono može povratiti svoj nekadašnji ugled i nesumnjivu važnost za demokratsko funkcioniranje društva, ostaje prvorazrednim pitanjem medijske politike.